Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 68 (10965) | 1979 чылдың март 22, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

МОСКВАЧЫ БҮРҮЗҮНҮҢ ХЕРЭЭ

Москва—делегейниң ең чаагайжыды туттунган болгаш чараш шинчилиг хоорайларының бирээзи. Бистиң найысылалывыстың чылдан чылче улам чараш болурунга идепкейлиг идиг бээри—москвачы бүрүзүнүң херээ. Хоорайның ажылчы чоннар төлээлекчилери-биле партия, совет, профэвилел болгаш комсомол активиниң март 20-де болган каттышкан хуралынга ону онзалап демдеглээн. Хоорайларны чаагайжыдарының талазы-биле Бүгү-россия социалистиг чарыжынга 1978 чылдың ийиги чартыында чедип алган чедишкиннери дээш Москваны РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаан. Бо хуралга ону тывыскан.

Беш чылдың үшкү чылында чедип алган чедишкиннерин улгаттырбышаан, москвачылар найысылалды үлегерлиг коммунистиг хоорай болдурар талазы-биле хемчеглерниң қалбак программазын күүседиринче күженишкиннерин мөөнеп турарын санал бергеннер демдеглээн.

Найысылалдың Кызыл Пресня, Ленин болгаш Тимирязев районнарының ажылчы чоннарының комплекстиг чаагайжыдылга магистральдарны болгаш девискээрлерни аян-шинчи киирер талазы-биле 1978 — 1979 чылларның планнарын ноябрь 1-ге чедир күүседир деп шиитпирлээн өгелээшкиниң чыылганнар деткээн. Найысылалды чаагайжыдарының херээнге үлүг-хуузун улгаттырарынче бүгү москвачыларны кыйгырган кыйгырыгны хурал хүлээп алган.

(СЭТА).

МОСКВАДА ЧЕДИП КЕЛГЕН

Совет чазактың чалааны-биле Таиландының Премьер-Министри генерал Криангсак Чаманан албанның алы-чоруун кылып, Москвада март 21-де келген.

Таиландының болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шиметтинген аэродромга ол Премьер-Министрни ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев, албанның еске-даа кижилери уткуп алганнар.

(СЭТА).

СЭКП-НИҢ XXV СЬЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА !

«Шын» солунның «Күш-ажылчы алдар тугун» бөгүн Тес-Хем районда «О. Шынаа» совхозтуң хойжулары, коммунистер **Ойдуп-оол Дасинович Седенниң** болгаш **Стакан Хуурак-оолович Кучанайның** чедишкиннеринге турасказдып көдүрген.

О. Д. Седенниң 333 баш хоюндан 320 хой төрээн, хураганнары онча-менди. С. Х. Кучанайның 415 хоюндан 392 хой төрээн, хураганнар база-ла менди доругуп турар.

МАЛЧЫННАР! МУРНАК-ЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИҢЕР!

МЕХАНИЗАТОРЛАР ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

Чер ажылының культуразын бедидерингге, техниканың эдилелин, ажыглалын эки-жидерингге шыырак билиглиг механизатор улуг рольлу ойнаар. Ону барымдаалааш, Бии-Хемде «Өөк» совхозтуң дирекциязы оларның өөредилгезинче, билиин бедидериниче сөөлгү уеде кичээнгейни салып турар.

Дөрт ай хуусаалыг комбайнерлер курузун совхозка ажыткан, аңаа 43 кижи өөренип турган. Олар чоокта чаа шылгалда туткаш, быжыг билиглиин, практика кырынга ажылдап шыдаарын көргүскен. Аржаан школазының башкызы Г. Б. Шахлев келир уениң мергежилдиг комбайнерлерин белеткээр дээш бүгү-ле билиин, арга-мергежилин үндүрүп, кызымак ажылдаан түннелинде курсантыларның билиин шыырак болган.

Делгем мергежилдиң тракторист-машинистерин белеткээри-биле чыл хуусаалыг курсту ажыткан, ында 28 кижи өөренип кирген. Олар ноябрьда доозар, ынчалза-даа часкы хову ажылдарынга киржип, трактористерге дузалажырлар.

Чолаачылар белеткээр курсту база ажыткан, ону Т. Б. Шахеев удуртуп турар.

Механизаторлар болгаш чолаачылар өөредиринге эргежок чугула көргүзүг материалдары, дериг-херекселлер, класстар совхозта бар.

М. СУВАК.

ХОЙДАН-НА ХУРАГАН

Тес-Хем районнуң совхозтарының малчыннары төрүүр хой бүрүзүнден хураган алыр дээш бүгү-ле хемчеглерни ап турар. Амгы уеде ниитизи-биле 23 мың 617 хой оолдаан, оон хураганы менди доругуп турар. «Чодураа» совхозтуң хойжулары малын кыштан хүр ажырганындан, хураганнарны ажаап алырынга эки белеткенгининден, хой оолдаашкынын организастыг чорудуп турарындан төрээн 5522 хойдан 5527 хураганны ап, өске ажыл-агыйлардан дээре көргүзүглүг болган.

Д. ЕНДАН.

СЕПТЕЛГЕНИ ДООСКАН

Онгу беш чылдың дөртү чылының часкы хову ажылдарынга Барыын-Хемчикте «Хемчик» совхозтуң механизаторлары хынамчалыг белеткеним турар. Илчирбелиг болгаш дутуйлуг 27 тракторну, 14 сеялканы, 14 андазынны, 190 илиирни септээш, тарылгага киржир техниканы бүрүн дооскан.

Техника септелгезинге механизаторлар Николай Сендаш, Хомушку Оолак, Доңгак Семис-оол, Хомушку Болат болгаш өскелер-даа хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип, эки ажылдаанар.

Е. ДАРТАН-ООЛ.

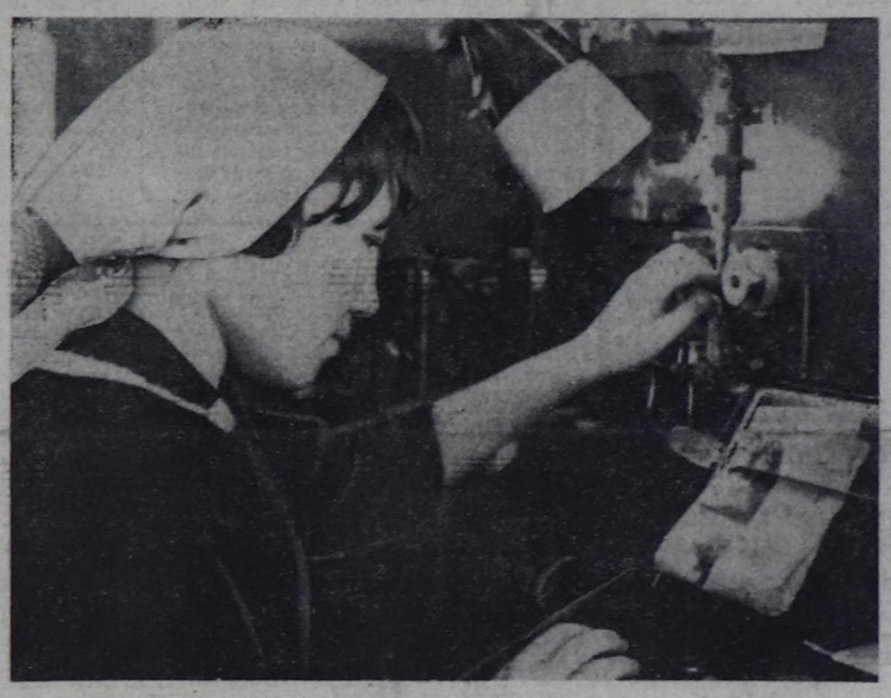

«Улуг-Хем» солунның баштайгы номери чырыынче үнгенден бээр 1 чыл чаа-ла ашкан. Ажылынга ынак, харыысалгалыг, хөй-ниитичи аныяктар ында эвээш эвес. Типографияда үжүктер белеткээр Н-140 «Россия» деп машинада ажылдап турар, СЭКП кежигүнүнге кандидат Светлана Хертек-биле комсомол эге организациязының секретары Наталья Хиигетти ындыларга хамаарыштырып болур.

Районга типография тургустунар деп турда, олар аңаа ажылдаар күзелин илередип, Новосибирск хоорайга өөренгеш, эртнен чылдан эгелеп типографияда тускай эртемниг кадрлар болуп ажылдай бергеннер. Кыска үе дургузунда олар ында салган үжүн кылыр чаа машинаның ажылын кончуг эки шиңгээдип алган, ажылдың будурукчулүүнче болгаш оон шынарынче кичээнгейни угландырып, кызымак ажылдап турарлар.

Араында чарыштыг кыстар онгу беш чылдың дөртү чылында боттарынга алган социалистиг хүлээлгезин эрестиг күүседир дээш шудургу ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: Н. Хиигет.

В. КАРА-САЛДЫҢ сөзү, фотозу.

АНЫЯК ЧОГААЛЧЫЛАРНЫҢ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

Хөй национал дыг совет литератураның төлээлекчилери—300 ажыг аныяк чогаалчылар март 20-де Москвада «Юность» дээр гостиницаның конференц-залында чыылган. Аныяк литераторларның VII Бүгү-эвилел чөвүлел хуралында ажылдап эгелээн. Ону ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилели болгаш ВЛКСМ ТК организастаан. Совет өөру-биле кадында социалистиг чурттарның литературжу хөй-ниитизиниң төлээлекчилери киржип турар.

ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң бирги секретары Г. М. Марков чөвүлел хуралды эге сөс-биле ажыткан.

— Мындыг янзылыг ужуражышкын түгле чаагай чанчыл эвес, харын эгелеп чорүүр литераторларга кайгамчыктыг школа-дыр деп, ол чугаалаан. — Мындыг ужуражышкын бүрүзү литературага көскү изин арттырар. Бистиң Төрээн чуртувустуң нацияларының болгаш биче улустарының 46 дылдарында бижип турар аныяк авторларның чогаалдарын чөвүлел хуралга чугаалажыр. Ол дээрге ёзулуг социалистиг интернационализмниң ең чырыткыланчак илерели-дир!

«Чогаадыкчы аныяктар-биле ажыл дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалы литературжу салгалды өөредириниң болгаш кижизидериниң хөрээн боттуу-биле эжидеринге, чогаадыкчы эвилеллер ажылынче аныяктарны калбак хандык-шыдарынга, аныяк талантыларның хамааты болгаш профессионал шынарларын дүрген-не быжыктырып чанчыктырарынга дузалаан — деп, оратор онзалап демдеглээн.

Коммунистиг партияның болгаш Ленинчи комсомолдуң шынчы дузалакчылары — аныяк чогаалчыларның чаа салгалдың угаан-бодал кижизидилгезинге киржилгезинге ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Б. Н. Пастухов бодунуң илеткелин турасказаткан.

Аныяк чогаалчыларның идея-чогаадылга кижизидилгезинин дугайын Москваның чогаалчылар организациязының баштаар чериниң бирги секретары Ф. Ф. Кузнецов чугаалаан.

Михаил Шолоховтан болгаш Леонид Леоновтан чөвүлел хуралдың киржикчилеринге байыр чедирген чагааларны номчаан.

СЭКП ТК-ның секретары М. В. Зимянин чөвүлел хуралдың ажылында киржип турар.

(СЭТА).

БЕДИК ХАРЫЫСАЛГА-БИЛЕ

КАЗАНЬ. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерингe холбаштыр организастыг чорукту бедидер болгаш сагылга-чурумну быжыглаар талазы-биле партияның область организациязының сорулгаларын партияның Татар обкомунуң пленумунга чугаалашкан.

Экономиктиг болгаш социал сорулгаларны шиитпирлээринге автономнуг республиканың чедип алган чедишкиннери дагдынган ажыл-херек дээш, бүгү звеноларга сагылга-чурумну быжыглаары дээш ажыл-ишчи бүрүзүнүң харыысалгазын медереп билир чорүүн бедидер талазы-биле партия организацияларының ажылының өкижөөнинин түнели болур деп, илеткелчи — СЭКП обкомунуң бирги секретары Ф. А. Табеев болгаш пленумга санал бергеннер демдеглээн. Беш чылдың эгезинден бээр Татарияның тудугларынга 6,9 миллиард рубль капитал салыышкынарны шиңгээдип алган. Эрткен беш чылдың хамаарышкан үезинге деңнээрге, үлетпүр будуруушкүнүнүң хемчээли бүдүн чартык катап улгаткан. Ынчаарга өзүлденин үштүн ийи кезин күш-ажылдың будурукчулуунуң бедээнинин күседи-биле чедип алдынган.

Чедип алдынган чүүлдерни анализтевишаан, пленумнуң киржикчилери шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, бар курлавырларны ең долу ажыглаарынче кичээнгейни мөөнээн. Партияның XXV съездизиниң, СЭКП ТК-ның июль болгаш ноябрь (1978 чыл). Пленумнарының салган сорулгаларын күүседир талазы-биле тодаргай хемчеглер хүлээп алдынган доктаалда төлевилеттинген.

(СЭТА).

АПРЕЛЬ 21 - КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

БЕЛЕТКЕЛ КАЛБАРГАН

Ленинчи коммунистиг субботникке Тожу районнуң ажылчы чону хынамчалыг белеткеним, ол хүн кылыр ажылының хемчээлин, чеже кижи киржирин тодараткан.

Күш-ажылдың байырлалынга ниитизи-биле ийи муң хире кижи киржир. Ырбанның ыяш белеткээр пунктузунуң, районнуң ыяш ажыл-агый чериниң ишчилери апрель 21-де тудуг ыажы белеткээринге ажылдаар. Суурларның чурттакчылары, көдээ интеллигенция уруглар, культура, эмнелге албан черлеринге одаар ыяшты белеткээр.

Совхозтарның ажылчыннары техника септелгезинге, малкажаалары тударынга, септээринге болгаш өске-даа ажылдарга киржирлер.

Амгы үеде будурулгелерде, совхозтарда, албан организация черлеринде «кызыл субботага» белеткел ажылдары калбаа-биле чорун турар.

Районнуң ажыл-ишчилери ниитизи-биле 12 муң хире рубльдиң продукциязын бүдүрер, оон иштинден 6700 рубльди онгу беш чылдың фондузунче шилчидер.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

„КЫЗЫЛ СУББОТАГА" КИИРИШТИР

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге турасказаткан коммунистиг субботникти үш эзлегли-лиг арттирерин Кызыл районда «Х Улуг хурал» совхозтуң ажыл-ишчилери шиитпирлээн. Оон баштайгы эзлчээн арттиргеи. Ол хүн чүс ажыг кижи Ак-Даш, Оттук-Даш арыынга школаның одаар ыяжын белеткээн. Белеткээн ыяшты машинага чүдүрүп, школа чанынга дүжүрер ажылды 5—6 класстарның өөренікчилери кылган.

Совхозтуң субботник арттирер штабы ажылды түннеп көөрге, 120 кубометр одаар ыяш чангыс хүнде белеткеттинген, школа чанында дүшкен болган. Орта ажылдаан акшаны беш чылдың фондузунче шилчидер.

О. НАМЧЫЛАК.

БЕДИК БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ

Тыванын сүт комбинадының коллективи Ленинчи субботник хүнүнде, республиканың бүгү ажыл-ишчи коллективтери-биле бир дөмей, организастыы-биле ажылдап үнер. Коммунистиг субботникке шупту 190 ажыг кижи киржир.

Кызылдың, Шагаан-Арыгның, Кызыл-Мажалыктың, Чадаананың сүт заводтарының ажылчыннары боттарының ажылчын туруштарынга ажылдаарлар. Ол хүн күш-ажылдың бедик будурукчулүүн чедип алырын ажылчыннар шиитпирлээннер болгаш пормадан ажыр немелде продукцияны бүдүрерлер. А инженер-техниктиг ажылдакчылар, албан-хаакчылар заводтарның девискээрин, цехтерин чаагайжыдарынга киржирлер.

Ол хүн сүт комбинадының коллективи 10 муң рубльдин ниити продукциязын бүдүрер болгаш ажылдап алган шалыныдан 800 рубльди беш чылдың фондузунче шилчидерин көрген.

Коммунистиг субботниктиң оперативтиг штабтары завод бүрүзүнде тургустунган. Субботникти бедик деңнелге эртпирер дээш белеткел ажылдарын штаб кежигүннери чорудуп турар. Чаңчыл болган Ленинчи субботниктиң хүнүнде бедик будурукчулуг ажылдаарын чедип алырыбиле Шагаан-Арыгның, Кызыл-Мажалыктың сүт заводтарында дериг-херекселлерниң ажылдаарын амдыгаатан хынап, үзеп-чаап турар. Кызылдың сүт заводунуң мурнакчы коллективинде оперативтиг штаб субботникке белеткел ажылдарын чорудар талаазы-биле организастыг ажылдап турар.

ХАРЫЫСАЛГА ЧОК ЧОРУК ЧҮГЕ ЧЕДИРГЕНИЛ?

Мал кыштаглаашкынын чедишкиниг эртпирер болгаш мал чемнерин камналгалыг, чөп ажыглаар дугайында СЭКП Тыва обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалдарының күүселдезин Кызыл райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелели (начальниги А. И. Семенов) болгаш совхозтарның дирекциялары, көдээ ажыл-агыйның специалистери багай организастаан.

Район эрткен чылын мал бажы өстүрериниң болгаш малдың продуктуларын бүдүрериниң планнарын күүсеттээн. Бо чылдың баштайгы ийи айларында малдың өлүп, хораар чоруу эрткен чылдың ол-ла үези-биле деңзөрге бода малдың 80,7 хуу, хаванның 81,8 хуу, шээр малдың 51,4 хуу көвүдээн.

Бо чугула айтырыгга холбаштыр кылган хыналданың түнелин чоокта чаа республиканың улусчу контроль комитединиң хуралынга шыңгыы сайгарын көрген. Онза дүвүрээнинниг байдал «Шамбалыг», «Кара-Хаак», «Тере-Хөл» совхозтарда тургустунган. Чижээ, эрткен чылдың март бирде турган байдал-биле деңнээрге «Шамбалыгда» хой өскүнүң өлүп, хораары 4,8 катап, «Кара-Хаакта»—1,5 катап, «Тере-Хөлде»—бода малдың өлүр чоруу 13 катап көвүдээн.

Райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелели, чамдык совхозтарның удуртукчулары мал чеминиң курлавыры дыка четпезин билиш тура-ла, оон чарыгдалынга шыңгыы контрольду тургузар талазы-биле ажыл чорутпаан болгаш ылбырадыр хайындырыш бээр талазы-биле кичээнгей салбаан. «Тиилелге», «Шамбалыг», «Кара-Хаак», «Х Улуг хурал» совхозтарның хойжу турлаглары малга чем каап бээр хереклелдер-биле четче хандыртынмаан.

Малдың бөдүүн чеминиге канлыг-даа норма-чижек тургустунмаан, малга ону хөйү-биле черге төп берип турар. Оон түннелинде хөй мал чеми черде саза бастынып турар. Довуракка, харга холушкан мал чеминиң ханызы 10-15 см четкилей бергилээн. Бо фактылар совхозтарның шуптузунда бар.

Хыналда үезинде «Шамбалыг» болгаш «Тиилелге» совхозтарның бода мал фермаларынга мал чеми хээндектээр ийи машина ажылдавайн турган болгаш ийизи тоймаглаттынган болган. «Тиилелге» совхозтуң бода малының № 2 фермазында автосуггарылга, канализация, мал чеми үлээр машина, а «Шамбалыг» совхозтуң фермазында мал чеми ылбырадыр агрегат үрелгениннен ажыглал чок турган. «Тиилелге» совхоз саваның болгаш хымргышты малга хээндектевейн, будуңге каап берип турар. Ол совхозтуң фермазының девискээринде 2 тонна минералдыг мал чеми ажык черге үр уеде чыткынындан үрелген.

Районнуң «Шамбалыг», «Тиилелге», «Х Улуг хурал» совхозтарында малдың суггарылгазын багай организастаан. «Х Улуг хурал» совхозтың № 2 хойжу бригадазының 8 хойжу коданнарынга март 7-ден 12-те чедир суг чедиртинмээн. «Шамбалыг» совхозтуң хойжулары Оюн Чечек-оол 180 арган хураганнарын, Ооржак Курбаа 425 арган хойларын суггарбайн турарын хыналда илереткен.

Хойжу О. Курбааның кадарган хойлары чудап, баксыраан болгаш ол коданда чүге бо чылдың 2 айларында 69 төрүүр хой өлген. «Тиилелге» совхозтуң хойжузу Монгуш Мандан кадарган 198 хураганнарын чудаткан. Бо хойжу кадарган хураганнарын ийи хонукта чорумал кижиге ажаалдын каап, чоруй баргаанынын түннелинде, оларның 120-зи өлүп, хорайтын № 2 хойжу бригадазының 8 хойжу коданнарынга март 7-ден 12-те чедир суг чедиртинмээн. «Шамбалыг» совхозтуң хойжулары Оюн Чечек-оол 180 арган хураганнарын, Ооржак Курбаа 425 арган хойларын суггарбайн турарын хыналда илереткен.

Хойжу О. Курбааның кадарган хойлары чудап, баксыраан болгаш ол коданда чүге бо чылдың 2 айларында 69 төрүүр хой өлген. «Тиилелге» совхозтуң хойжузу Монгуш Мандан кадарган 198 хураганнарын чудаткан. Бо хойжу кадарган хураганнарын ийи хонукта чорумал кижиге ажаалдын каап, чоруй баргаанынын түннелинде, оларның 120-зи ийи хонгур суггартынмаанын база кажаадан үндүрүп агаарлаттынмаанын улусчу контроллар илереткен. Коданда 11 баш өлген, 22 хой дудаан.

«Шамбалыг», «Тиилелге» совхозтарда зоотехниктиг учёт шуут саңдаргай. Малды шилчиткен, учётка киргген, үнген болгаш деңзилээн документилерин тургузарында улуг хаа-даа бээрге билдинмейн баар чоруктар бар.

Чижээ, «Кара-Хаак» совхозтуң үш хойжузувуң коданнарындан 90 хураганның «Шамбалыг» совхозтуң ийи хойжузунуң коданнарындан 46 хураганның, «Тиилелге» совхозтуң бода мал фермаларындан 1978 чылдың дургузунда 69 бызааларның өлүп хорааны чажыртынганы хыналдаан илерээн. «Тиилелге» совхозтуң фермаларынга бо чылдың 2 айларында төрүттүнген 13 дирег бызааны отчётка киирбейн, чажырып келген. Ол-ла совхозка февральда 4 чаш бызаа өлген, оларны отчёттан ' үндүрерде 1978 чылда төрүттүнген молдургалар санынга үндүр бижээн.

Малдың эр, кызын ылгаас чоруктун түнелинде «Тиилелге» совхозтуң хойжузу Куулар Мандыл-ооллуң кадарган 649 иттериниң 87 хураган «төрүттүнген» болгаш иттер «оолдаашкыны» бо хүннерде уламчылап турар.

Ара салган болгаш өлүг төрүттүнген хураганнарның учёдун кылбайн турарындан «Шамбалыг» совхозтуң хойжулары К. Дажы-Серен, К. Кошкар-оол оларның ара салган, өлүг төрүттүнген дээш октапкан хураганнарының арызынга өлген 4 хураганнар база бар болган.

«Шамбалыг», «Тиилелге» совхозтарда өлген база эзтке хереглээн малларны үндүр бижиирде чедир тургустунмаан эмчи актыларын барымдаалап турар. Бо совхозтарда мал эмчизи ат салбаан, аарыын безин тодаратпаан актыларны барымдаалап үндүр бижээн малдарның барын хөй санныг фактылар илереткен.

Райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң болгаш совхозтарның саң-хөө, бухгалтер аппараттары үстүнде айытынган учётта четпестер-биле эптежип, малдың сайгарылгазының дугайында документилерниң шын тургустунганынче, оон ылап шынныынче кичээнгей салбайн турар.

Райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелели бо айтырыгны ай, квартал санында техниктиг чөвүлелге хөй удаа чугаалажып келген-даа болза, черче-черде байлалды тодаргайлап албайн, ханы сайгарылга чокка, чүге статотчётта санчурагай сүрүп чугаалажып келген.

Үстүнде айтырыгны республиканың улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалажып көргеш, айытынган четпестерни дарый чайлады-рын райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги А. И. Семеновтан, совхозтар директорлары С. Т. Ондардан, Д. М. Монгуштан, Х. А. Монгуштан, В. А. Бутенкодан комитет шыңгыы негээн.

Республиканың улусчу контроль комитединде

Эш С. И. Чистоплясовту РСФСР-ниң аъш-чем үлетпүрүнүң министринге томуйлаар дугайында РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалыры болза:

Эш Степан Иванович Чистоплясовту РСФСР-ниң аъш-чем үлетпүрүнүң министринге томуйлаар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ЯСПОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ.

Москва, 1979 чылдың март 20.

ХРОНИКА

Эш А. П. Клеменвтуктун пенсиялап үнери-биле холбаштыр ону РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиуму РСФСР-ниң аъш-чем үлетпүрүнүң министри албан-дужаалдан хостаан.

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

ХАЙНЫККАН ЧҮТКҮЛ

Улуг эвес дурт-сынныг, чазык-чаагай бо аныяк хөрөжөн кижи чүгле Кызыл хоорайда эвес, харын республикада сураглыг. Журналистиң оруу мени оон коллективи—Кызылдың дааранылга фабриказынга хөй удаа чедирип, беш чылдың бо гвардейжизиниң дугайында чылыг сөстерни чаңгыс эвес удаа дыңнаар арганы берген.

...Раяның бичизинде-ле авазы чок апарган, ынчангаш бергээ өөренип, ажылга дадыккан. Школачы чылдар эрткен. Оон соонда ол кандыг-бир мергежил чедип алырын оралдажы берген. Баштай чолаачы мергежилди чедип алгаш, Кызылдың № 2 АТБ-зинге ажылдап кирген. Кыс кижи машина чолаачызы. Оон артык солун мергежил кайда боор! Ындыг болаллар оон сагыш-сеткилин ынчан чалгынналдырып чораан.

Аныяк уруг өг-бүле тудуп, хууда аас-кежиин база тыва берген. Өөнүң эзи Петр Сумбаа база ол АТБ-ниң чолаачызы болган, ам-даа ында чолаачылавышаан. Чылдар ужугуп эртип, чолаачы өг-бүлеге урут-дарыг немежип өскен, сагыш салыр үүлдер-ле хөй апарган. Ийилээ машина башкарып, ыңай-бээр чоруурун амыр эвес болган. Ам канчаарыл? Бо бодалдар Раяны амыратпастаан. А даараныкчылай берзимзе чүл? Чогум-на хөрөжөн кижиге таарышкан, чараш мергежил ол ышкажыл. Чолаачы мергежилин солун, Раиса Сумбааның даараныкчы болур күзели ынчаар хайныгып келген.

1963 ЧЫЛ. Кызылда дааранылга комбинадынга ажылдаары-биле чеде берген. Оон ынчангы директору оны ажылга киирип алырда:

— Көрдүң бе, Рая, ийи неделяда шенелде эртер сен. Бо хуусаада норманы күүседип шыдазыңза, ажылга арттырып каар бис—деп, сүмени ол берген.

Кижи хүзөөнин чедип алыр. Бичизинден-не бергээ өөренген аныяк кижи дааранылының чымыштыын безин эскербейн, хоочуннардан өөренип, чоорту аңаа хандыкшаан.

«Шынап-ла солун ажыл бо-дур» деп ол иштинде бодангылап, шилип алган мергежилинге улам улуг сонуургал-биле сиңниге берген.

Баштайгы чылларда чолдак хөрөктөштерни аныяк уруг дааран турган. Чаа ажылга ону өөредип, дааранылының уран аргазынга чаңчыктырган кижилер дугайын Раиса утпайн чоруур. Ылаңгыя Евдокия Павловна Васильеваның бүннинг арга-сүмезинге ол чоргаарланыр. Хоочун дааранылыкчы оон дааранылгага сундулуун эскерип, кыстың чүткүлүн хайныктырган. Чылдар эрткен тудум оон арга-дуржулгазы мөөнеттинген.

Школа назы четпээн элээди өөлдарның, эр улустың хөй-леңи, хөрөжөннерге болгаш бичии уругларга платьелер, платье-халаттар, сөөлгү модельдерниң дааранылга кылыгларының нарын өзөктери —бо бүгүнү дааргарыңга Раиса Тартаньевна ам бедик мергежилдиг, аныяктарның сагыш човангыр дагдыныкчызы. Өөртү разрядтыг дааранылының ажылдаарын көөрге, постү салаалары-биле эзлгир, дүрген чылзы идип каап орда хала чок. Коллективке ол беш чыл ажыг үениң иштинде ажылдап келгеш, ол кандыг кылыгларны дааравaан дээр.

Дааранылга фабриказының делгем корпузу ам найысылалдың барының талазында бедий берген турар. Оон пехтеринге, ажылдаар өрөөлдерге чеде берген кижи ямзы-бүрү кеску агитацияны эскерип, «Бистиң күчүүс хүнде 613, чылда—160 мың сорочканы дааравaры», «Садып алыкчыларга үгле кончуг эки шынарлыг продукцияны бүдүрүп берээлиңер» дээн лозуңнарда өөстерни бола номчуур. Эң-не нарын ажылдарны амгы үеде фабрикада бедик мергежилдиг дааранылыкчыларга дагзып турар. Ылаңгыя бичии уруглар платьезиниң моюндуруун азы чеңин олуртуру безин ындыг амыр эвес. Ол чайды бээр, тырлып, долгажы-даа бергилээр. А сөөлгү фасонның платьелериниң моюндуруктары ышкаш нарын ажылдарга бедик мергежилдиг шевер холдар негеттинер. Бо чижектиг чугула, улуг күш үндүрер ажылдарны Раиса Тартаньевна болгаш оон өөрү хоочуннар үгле эки шынарлыг дааравaн турар. Оларның чедиишкиннериниң бир чажыды үгле фасоннарны дааранылыкчыларның эки билириндe эвес, харын оон өөрү-бүрү өзөктерин дааравaрының аргаларын, оларның аразында харылзаалының хандыр билириндe. Ону алдын холдуг мастер кончут эки шиңгээдип алган.

— Бо хүннерде бистиң бригада айда-ла хөрөжөннерниң платье-халаттарының 2—3 чедир фасоннарын, 8—12 мың чедир өзөктерин дааравaн, чонга бараан болуп турар бис. Ону садып алыкчыларның сеткил-сагыжынга таарыжыр кылдыр эки шынарлыг кылыр төлөде, кижи бүрүзү ажылын эки билир ужурлуг—деп, Раиса Тартаньевна чугаалаан турар.

Оон бактааганы № 3 бригаданы хоочун мастер коммунист Надежда Степановна Макарова үр чылдарда улуртун келген, Кок-кыс Семис-оол, Раиса Сумбаа, Александра Цуцына, Оржуңмаа Моңгуш, Александра Ооржак, Таисья Бахтуева олар ышкаш хоочуннар чаа өзөн турар аныяктарны дагдыныр ап, мергежилге өөредип, оларга үлегер-чижек болуп турар. Бригада фабрикада база мурнакчы коллективтериниң бирээзи. Эрткен чылдың планын олар 100,8 хуу, бо чылдың январынын—103,2 хуу, февральдын—101 хуу күүсеткен. План күүселдези, кылыгларының эки шынары, камналгалыг чорук, күш-ажылдың бедик сагылга-чуруму чижектиг айтырыгларны шиитпирлээри мастериниң организакчы, негелделит чоруулдан, бригада кежигүннериниң сагылга-чурумнуундан кол хамаарылгалыг болуп турар.

Коммунист дугайында чугаа

Фабриканың мурнакчы дааранылыкчылары онгу беш чылдың үш чылдарының планын ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнда күүседир деп инициативаны үндүрген турган. Раиса Тартаньевна база-ла оон эгелекчилериниң бирээзи. Коллективтиң өскедаа кежигүннери инициативаны деткээн болгаш Улуг Октябрьның байырлалынга чедир беш чылдың үш чылдарының планын 65 дааранылыкчы күүседипкен.

Коммунист Раиса Сумбаа онгу беш чылдың планын үш чылда күүседирин мурнунда хүлээнгеп турган. Сөглээн сөзүн ол төлептин-биле эзлээн.

— Бо чыл меңээ онзагай болду. Беш чылдың планын үш чылда күүседир деп сөзүмнү эзлеп, хууда беш чыл планымны 2 чыл он ай иштинде күүсеткенимни дыңнадыксап тур мен— деп, Раиса Сумбаа эрткен чылдың төп-чүзүнде Кызыл хоорайның партия конференциязының делегаттарынга чугаалаан. Ынчангаш беш чылдың гвардейжизин бодунуң беш чыл планынга немей 5550 платьени дааравaрын ынчап хүлээнген.

Дуржулгалыг дааранылыкчы сөзүнге ээ болурунга долу бүзүрелдиг. Фабрика бүдүрүлгениң технологиязын доктаамал сайзырангайжыдып, чурттуң мурнакчы бүдүрүлгелериниң арга-дуржулгазынга даянып, неделя санында шынар хүнүн эрттирип, техниктиг өөредилгени болгаш өске-даа ажылды организаствте турары дааранылыкчы бүрүзүнүң чедиишкиннинге идигни берип турар.

Дааранылыкчылар боттарының коллективиниң бүрүн эргелиг эзлери. Раиса Тартаньевна четпестерге эптеш чок, дорт болгаш негелделиг кижи. Эрткен күзүн ол фабрикада партия организациязының отчёт-соңгулдалыг хуралынга санал бергеш, үгле план күүселдир дээш дааранылыкчыларны чамдык субботаларда ажылдадыр чорукту, күш-ажылды организастаанында четпестерни, чамдык кылыгларны бүдүреринге расценканы шын эвес тургузар таварылгаларны шыңгыы шүгүмүлээн. Амгы үеде чамдык ындыг четпестер эттинин турар. Хоочун дааранылыкчы өзулуг партийжи өзу-биле санал-оналын хуралга бо-ла киирип, ажыл-иште четпестерни чайлатчып чоруур. Бөгүн дүүнгүзүнден, даарта бөгүнгүзүнден эки ажылдаар, деп амгы үениң негелдезин ол эки билир.

Кижини күш-ажыл каастаар, алдаржыдар. Раиса Сумбаа ам үеде 1981 чылдың сентябрының үлүүнде ажылдап, беш чылдың мурнакчыларының одуруунда чоруп орар. Тоску беш чылдың онаалдаларын күүседирингe күш-ажылчы чедиишкиннери дээш «Күш-ажылчы алдар» орденниң III чергези-биле ол шаңнаткан. Оон-биле кожа Ленинчи юбилей медалы, «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медаль, «1973 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи», «1976 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдектери база чайнап чоруур. Ол СЭКП Кызыл хооркомунуң кежигүнү. Профоблчөвүлелдиң штаттан дашкаар секретары, президиум кежигүнү болуп, күш-ажыл болгаш амыдырал-чуртталга талазыбиле чугула айтырыгларны база шиитпирлежип чоруур.

...Кызылдың Ленин кудумчузунда чаагайжыды туттунган хөй каът бажыңнарның бирээзинде Сумбаалар чурттап турар.

Звонок эде бээрге, эжикти бичии уруг ажыдыпты.

— Авай, сеңээ улус келди.

— Кежээки эзлчегге ажылдаап, дыштаныр чыттым ийин—деп чугаалады. Үш өрээл квартирада бүгү-ле чүве эмге-сескелиг. Өгүнүң эр ээзи ЗИЛ-130 самосвалы-биле орук тудуунга олут орбас ажылдап турар болду. Ийи улуг уруглары база ортумак эртемни чедип алгаш, ажылдап эгелээн, бичилери—Ира, Таня—школачылар.

Раиса Тартаньевна мурнакчы дааранылыкчы болбушаан, урут-дарыын төлептиг кижизидип, хөй-ниитиниң улуг ажылын кылып чоруур. Ол СЭКП хооркомунуң кежигүнү, профоблчөвүлелдиң штаттан дашкаар секретары дээрзин үстүнде чугаалаадывыс, оон аңгыда коллективте эш хуузунуң судунуң даргазы, улусчу контроль белүүнүң кежигүнү. Үе-шакты төп ажылган, бо бүгүге ол четтигин турар.

В. МААДЫР.

МААДЫРЛЫГ ЧЕРДЕ

Кур черни шиңгээдип алырының чылдарында Кустанай область Уралдың болгаш Казахстанның кара металлургиязының эң улуг чиг-эт баазазы болу берген. Ында Соколовск-Сарбайскиниң болгаш Лусаковскиниң даг-арыглал комбинаттары, Джетыгаринскиниң даг-дүгү болгаш Кустанайның камволь-шекпен комбинаттары ажылдап турар, тудуг материалдарының, аъш-чем болгаш зът-сүт үлетпүрүнүң хөй бүдүрүлгелери бар. 1953 чылга деңнээрге үлетпүр продукциязының сайгарылгазы 26 катап өскен.

ЧУРУКТАРДА: Соколовск-Сарбайскиниң даг-арыглал комбинадының борбаандылаар фабриказының эмблемазы (үстүнде); карьерлерде демир рудазын казып турары.

В. ДАВЫДОВТУҢ болгаш С. МАЙСТЕРМАННЫҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

БЫЖЫГ СОРУКТУГЛАР

Эрзинде № 5 КМК-ның коллективи «Тыва совхоз тудут» каттыжыышкынның мурнакчыларының бирээзи. Олар онгу беш чылдың үшкү чылында база чедиишкиниг ажылдаан болгаш үш чыл планын ССРЭ Конституциязының бир чыл оюнга таварыштыр күүсеткеннериниң бирээзи.

Дөртү чылды Чооду Декпиш-оолдуң удуртканы мурнакчы КМК-ның тудугжулары багай эвес өгелээн. Планныг онаалдаларны, социалистиг хүлээлгелерни тудугжулар ажыр күүседир дээш районуң ажыл-ишчи коллективтериниң аразында калбарган социалистиг чарыыта идепкейлиг киржип турар.

КМК-ның бригадаларындан ылаңгыя ыяш кезин белеткээр бригада эрткен ийи айда планын ажыр күүседип турар болгаш эки көргүзүглерни чедип алган. Бригададан трактористер С. Джы-Сан, К. Баадыр, хирөзлекчи И. Моле, ажылчыннар А. Кыргыс, С. Шмыков болгаш оон-даа өскелер кызымак ажылдап, хүн нормазын ажыр күүседип турарлар.

Д. ЧЫРГАЛ.

АРАЗЫНДА ЧАРЫШТЫГ

Өвүр районда «Кызыл Тук» совхозта тудуг звеноузунуң кежигүннери боттарының аразында чарыштыг ажылдап турарлар. Оон турар чери Хорумнуг-Ой тайгада.

Бажың болгаш мал кажаларының тудуунга хереглээр 3000 (азы 600 куб. метр) чудуктуу, а дилер материалга 1000-ну олар кыска хуусаада кезип белеткээш, чыып алганнар. Одалгага хереглээр 1000 кубометр токпак белеткээр планының хөй кезиин хап белеткээн болгаш артканын дарый доозар дээш ажылдап турар.

Ол звенода ийи трактورну быжыглаан. Тракторист Келчук-оол Ооржак хүн нормазын 150 хуу чедир күүселип турар. Звенода чыл бүрүде ак сеткилдиг ажылдап чоруурларга Т. Кара-Сал, Х. Апак, С. Саая болгаш Б. Апак оларны хамаарыштырып болур. Олар мурнакчыларның одуруунда кирип, хүн нормазын доктаамал 125—150 хуу күүселип келгеннер. Оларның аразында хоочун коммунист Агбаан Дутешович Саая пенсияже үнүп-даа совхозтуң тудуунга күш-ажылы-биле дузалажыр дээш кадайы Маңгыр Саая-биле ында көжүп чеде берген, амзанныг чемни ыяш белеткекчилериниң кылып бербишаан, ажылдап турары өөрүнчүг.

Ол звенонуң удуртукчузу П. Саая он үш кежигүннерлиг бо звенонуң ажылын билдилиг удуртуп турарының база звено кежигүннериниң демниг ажылының ачызында бо чедиишкиннер чедип алдынып турар дизе черле чоптуг. Тудуг материалдарының болгаш одаар ыяштың белеткеттингениниң үчүдүн звено удуртукчузу хүн бүрүде кылып, мурнакчыларны илередип, четпестерни чогуур өйүнде сайгарып көрүп турар.

К. КАРА-САЛ.

Хандырылгаңар кандыгыл?

Ш У У Т КЕЛБЕСТЭЭН

Таңды районнуң Владимировка суурунуң чем магазиннери чоннуң негелделерин долу хандырып шыдавайн турар. Магазиннер ажылдаар шак барымдаалавас, чогуур шагында ажытпас, орайтап ажыдары чанчыл апарган. Харын-даа чамдык хүннерде шуут ажытпайн баргылаар.

Магазиннериң кайызындада-даа аъш-чем аймааның ассортиментизи чегей. Лапша, макарон, рожки дээш өске-даа крупа аймаа ховар келгилээр.

Сөөлгү үеде конфета, печенье, ус аймаа шуут кедбестээн. Оон чылдагланы чурттакчыларга билдинмес. Азы садыгжылар бараанны чогуур үезинде ап шыдавайн, садып алыкчыларның хереглелиңге тоомча чок болуп турар бе, ол дугайын Балгазын сельпозу ужуруп тывар боор деп идеген, манавышаан бис.

Д. ХЕРТЕК.

«Шынга» харыы

ХУРАЛГА ЧУГААЛАШКАН

Таңды районда «Коммунизмниң херели» совхозтан бо чылдың февраль айда чагаа келген. Ында бижип турарыбиле алырга, совхоз дирекциязы болгаш тускай эртемниглер малчыннарның хандырылгазынче четпес кичээнгей салып турарын айыткан. Ылаңгыя эмчилер малчыннарның аалдарынга кончуг ховар барын турар. Оон аңгыда малчыннарга почта чедирилгези багай организастаттынганын база бижээн. Ол-ла чагаада малчыннарга эргежок чугула бараавнарны чедирип садыглаары база багай организастаттынган дээрзин айтып турар.

«Коммунизмниң херели» совхозта партком секретары К. Т. Оюнуң редакциядa дыңнатканы болза, чагаада бижиттинген үүлдерниң хөй нуруузу бадыткаттынган. Малчыннарның хандырылгазын экижидер дугайында айтырыгны дирекция, партком болгаш тускай эртемниглерниң каттышкан хуралынга чугаалажып көрген болгаш дарый ап чорудар хемчегдерни айыткан.

Малчыннарның аалдарынга кижи эмчилериниң барып турарын чурумчуткан. Оон аңгыда малчыннарның аалдарынга эргежок чугула бараавнарны чедирип садыглаарын организастаан.

ХАРЫЛЗАА ЭКИЖИИР

Кызыл районда «Тиилелге» совхозтуң төвү Кур-Чер суурда харылзаа салбырының бажыңы тар болгаш ажылдаарынга таарымча чок, оон ыңай район төвү Каа-Хем суур-биле телефон-биле харылзажыры барык болдунмас чыгыы боор турарының дугайында көдээ корреспондентиниң чагаазы редакцияга келген. Редакция ол чагаазы Кызыл район Совединиң күүсекомунче шилчиткен.

Улус депутаттарының районн Совединиң күүсекчи комитединиң даргазынын оралакчызы А. П. Көшкендейниң редакцияга дыңнатканы болза, Кур-Чер суурда харылзаа салбырының оран-бажыңының ажылдаарынга таарымча чок боор турары шынныг.

Амгы үеде район төвүнде 500 номерден тургустунган автоматтыг телефон станциязы туттунуп турар. Оон тудуу доостурга Кур-Чер суурбиле район төвүнүң аразынга харылзаа экижиир.

ХҮЛЭЭНИП АЛГАН

Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана көдээ Совединиң девискээринде черлик ыттар көвүдээн дугайын, оларны узуткаар дугайында үндүрген шиитпир күүселде чок арткаңын көдээ бижикчи бижээн. Черлик ыттар сөөлгү үеде улам көвүдеп барганын база кижилерже болгаш мал-маганче халдап турарының тодаргай фактыларын чагаада айыткан. Редакция чагааны алгаш, район Совединиң күүсекомунче шилчиткен.

Улус депутаттарының Чөөн-Хемчик район Совединиң күүсекомунуң даргазы Б. Б. Чюдюктуң редакцияга дыңнатканы-биле алырга, үстүнде айыткан девискээрде черлик ыттарның көвүдээнин шын боон бадыткаттынган. Көдээ Советтиң күүскомунуң даргалары удаа-дараа халаашкаш, черлик ыттарны узуткаарын хамаарышкан шиитпирин күүседирин хүлээнип алган.

ЧЕДИИШКИННИГ ЭРТТИРЕР

Өвүр районуң «Торгалыг» совхозунуң Чаа-Суур салбырында иниттиниң малының кыштаглаашкыны организастыг эртип, малчыннар боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүседип турар.

Кадый-Бажында хойжу бригадада 23 кодан бар. Төрүүр хойнуң 12 коланында 4817 хойдан 2447 баш оолдаан болгаш хураганнары онча-менди доругуп турар. Ол бригадада малчыннар Х. Кара-оол, Ш. Доржу, Т. Дөрбет-оол, К. Тас-оол, О. Доктугу олар чаш төлду чидириг чок камгалап ап турарлар.

Хой оолдаашкыны кидин түлүк үеде коданнарже сиген, суланы үзүктелиишкин чокка чедирип турар. Малчыннарже 26 сакманчыны немей чоруткан. Оларның аразында почтачы А. Тюлюш, школа ажылчыны К. Бак-кыс, повар З. Кыргыс, ясли-сад ажылчыны Л. Кыргыс, ажылчын Н. Шарый-оол боттарының эки туразы-биле хойжуларга дузалажыры-биле чорупканнар. Мал эмчилери Оюн-оол Тюлюш, Ирина Тюлюш хойжуларга үргүлчү барып, дузалап, кызымаккай ажылдап турар.

Ирбиштей бригадазында өскүнүң 14 коланы, 3 кодан бода мал, бир кодан сарлык бар. Өшкүнүң оолдаашкыны чаа-ла эгелеп турар. Өшкү коданнарын сиген, дус болгаш суг-биле үзүктел чокка хандырып турар. Коданнарже мал чеми, оттулар ыяш сооргуунге чолаачылар Т. Чымба, Т. Дөгүс-оол, С. Мерген, А. Маны-Дарый дээш өскелер-даа мурнакчылар болуп турар.

Салбырның малчыннары бо чылын төрүүр 100 хойдан 95 хураган, төрүүр 100 өшкүдеп 96 анайны камгалап алыр болгаш бир баш хойдан 2,6 кг дуктуу, бир өшкүден 650 грамм чөөктү кыргын алыр деп социалистиг хүлээлге алган.

Кыштаглаашкын дээрге эңне берге, харыысалгалыг ажыл. Ынчангаш салбырның удуртулгазы, көдээ Совет күүскому бүгү күштү мал кыштаглаашкынын чедиишкиниг эрттиреринче болгаш малдың чаш төлүн онча-менди камгалап алырынче углаадырган.

С. СЕДЕН.

Совет көдээниң кижилери

ХООЧУННАР

Мөңгүн-Тайга «Мөген-Бүрен» совхозунуң хойжузу Иргит Авыдаевич Мөңгүн-оол ол ажылынга он тос чыл болуп турар. Ол—совхозта мурнакчы малчыннарның бирээзи. Оон кадайы Өртең Чыдымчаповна Иргит база-ла мал ажылынга мергежээн мастер.

Мөңгүн-оол биле Өртең төрээн совхозунга 1960 чылдан бээр хой кадарып келген. Бо аразында олар чеже баш хойну өстүрбээн, чеже орулганы совхозунга киирбээн дээр! Совхозтуң экономиказын быжыглаарынга, хой ажылын хөгжүдеринге оларның киирген салыышкыны улуг. Ынчангаш Иргиттерни совхозтуң ажыл-ишчилери мактаар, оларга чоргаарланып турар.

Бо малчын өг-бүле ам совхоз төвүнден 60 километр ырак, Мөңгүн-Тайганың артында Кара-Белдирде кыштап турар. Эрткен чылын төрүүр хой бүрүзүнден хураганны менди алган. Күзүн 6 тонна ситениг, 15 тонна одекти белеткеп алган. Кежээ, кызымак малчын хойларга чем каап бээр онгачаларны боду кылган. Ажаалда, чемгерилгезин, одар, суттадын шын таарыштырып турар болгаш, малчынның хойлары хүр кыштап турар.

И. Мөңгүн-оол онгу беш чылдың дөртү чыдында базала хой бүрүзүнден хураганны менди камгалап алырын, 6 тонна ситениг белеткээрин, 20 тонна одекти бөлерин хүлээнген.

Ажылынга кызымак, амыдырал-чуртталгазынга үлегерлиг, ак сеткилдиг бо малчыннарны чон хүндүлээр. Иргит Авыдаевич партиянның Мөңгүн-Тайга райкомунуң кежигүнү. Өртең Чыдымчаповна улус депутаттарының Мөңгүн-Тайга район Совединин депутады. Олар хөй-ниити хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турар. Өртең Чыдымчаповна хөй чылдарда мал ажылынга үре-түңнелдиг ажылы дээш, РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Хүндүлел бижин-биле шаңнаткан.

И. УСПУҢ-ДОРЖУ.

ДЕПУТАТТЫҢ ИЖИ

Кадар-оттуг кадыр мөөскe кодан хойлар чаптыдыр оттай берген. Кадарчызы Намый-оол Седен кедээзинде хая кырынга бараадап көрүп олурган. Ол аразында оон бодалынга эрткен чылдар кире хонуп келген.

— Онгу беш чылдың эрткен үш чылында Намый-оол Уржунович күжепишкиниг ажылдаан. Ол чыл бүрүзүнде-ле төрүүр чүс хойга онаштыр 95-тен өрү хураганны ап келген. Бо чылын оондаа бедик көрүзүгнү чедип алыр: төрүүр 100 хойга онаштыр 100 хураганны менди доруктурар сорулганы ол салган.

Мурнакчы малчын бо чылын партиянның XVII область конференциязынга делегат болуп чораан. Ол — О. Шынаа көдээ Советтиң депутады. Ажыл-ишке бедик көргүзүг болгаш чоннуң улуг идегели Намый-оол Уржуновичиге анаа-ла чедип келбээн. Ол дээрге ак сеткилдиг чоруктун, даанган ажыл-хөрөзинге бердингениниң, кежээ, кызымаанның түңнели-дир. Намый-оол Седен чылдың-на кадарган хоюнга чиртир 10 тоннадан эвээш эвес ситениг боду кезин алыр. Өдек-кыштаанның септелгезин база баш удур ыяк кылгаш, кышты бүрүн белен уткуур чаңчылдыг.

— Малдан албек чаш төлду алыр диве, аңаа баш удур белеткенир хөрек —деп, Намый-оол Уржунович чугаалап орар. — Ону чедип алырда чүү кылза чогууруг? Хамыктың мурнунда хойларны чайын, күзүн одар солуп, эки оттуг черге кадарып турган, ыяк семиртин алыр. Чедиишкиниң магадылалы чогум-на ында. Семис, шыырак хойлар кыжын арып баксыравас. А кол-ла чүве — төрээн төлү улуг-шыырак, ынчангаш доругуучал, белен аарывас болур. Оон уламындан хураган арбың алдынар-дыр. Чамдык чалгаа, олутнай хойжулар малын «кадыр» кажаалап каап-тар боор-дур. Ынчангаш хой семиривес. А арган хойдан кандыг төл алыр боор? Боду безин мөлдүк-калдык кыш ажар ышкажыгай. Эвээш хураган ап турарының ужуру ында.

Хоочун хойжунуң ол бодалы-биле чөпшээрешпес арга чок. Шынап-ла кежээ кижи ёзулуг малчын болур дээрзин амыдырал бадыткап турар. Ам Намый-оол Уржуновичиниң кодавында 400 ажыг хой оолдап турар. Хураганнар менди доругуп турар.

Ө. ЧИҢМИТ.

Тес-Хем район.

МАКТАЛДЫГ

Валентина Кыргысовна Чигден-оол 1972 чылда Кызылдың садыг училищезин доосканы, Өвүр районнуң Торгалыг суурга аъш-чем магазининге садыжылап ажылдай берген. Ол эрткен үениң дургузунда совет садыгның бедик культуразы дээш кызымак ажылдап, садып алыкчыларның хүндүткелин чаалап алган.

Валентина Кыргысовнаның ажылдап турар магазининге кире бээрге, арыг-шевери аажок. Хамык бараанларны чурум-чыскаалдыг кылдыр дегдээн, өртектерин көскү кылдыр бижээн, кичээнгейин дораан-на хаара туда бээр. Бо аажык садыгны улустуң бараанларга негелде, хереглелин өй-шаанда хандырар дээш бүгү үүлдерин кылып турар. В. Чигден-оол садыг алыкчыларга эптиг-эзлдек, дыңнангыр, оларга чедингир таймылбырны кылып турар.

Кызымак, шудургу ажылдап турар болгаш, Валентина Кыргысовна ай, квартал планнарын доктаамал 105—110 хуу күүседип келген. Ол чугле үлегерлиг садыгжы эвес, харыы идепкейлиг хөй-ниитичи. Үре-түңнелдиг ажылы дээш, ону Өвүр райпозунуң баштаар чери каш удаа өртектиг үүлдер-биле шаңнаан.

Н. ДАМДЫН.

КАЙЫЗЫ-ДАА ЧОЛААЧЫ

Борбак Шымраповна Саая 1975 чылда Чадаана хоорайга автошкола доосканы, «Искра» совхозка чолаачылап ажылдай берген. Оон бээр ындыгла үр үе эртпээн-даа болза, ол чолаачы ажылынга мергежээн, ырак, чоок черлерже кайпаар-даа рейстерни кылып турар.

Борбак Сааның ашаа Александр Саая — совхозтуң мурнакчы чолаачызы. Ол чолаачының берге ажылынга

ЧАЛЫЫЛАРНЫҢ ЧАЙГЫ ИЖИ

Студентилерниң тудугжу отрядтарының болгаш өреникчилерниң күш-ажылчы каттыжыышкыннарының 1978 чылда ажылының түңнелдери болгаш 1979 чылда ажылды организастаарының дугайында доктаалды СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттанылырар талазы-биле социалистиг чарышка тудугжу студентилерниң область отряды идепкейлиг киришпишаан, 1978 чылда хөй түңнүг кацыгал салыышкынны шиңгээлип ап, 6 миллион чыгыы рубльдиң үлетпүр продукциязын ажылдап кылган.

Студентилерниң отрядтары Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудуу-биле холбашкан зонага объектилерниң тудуунга, Кызыл-Мажалыкта эт комбинадынын, Каа-Хем суурда чыытқылыг комбинатның болгаш будүрүлгениң, социал-культураның оон-даа өске объектилериниң тудуунга ажылдаан. 12 муң ажыг школачылар чайгы күш-ажылчы семестрге кириишкен болгаш 2,5 миллион рубльдиң языы-бүрү ажылдарын кылган.

Студентилер болгаш өреникчилер чайгы үеде чон ортузунга иниитилел-политиктиг ажылды чорудун, лекцияларны номчуп, концерттерни көргүзүп, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннарынга дузалажып, берге кижизидилгелиг өреникчилерге шефтеп, өдөө школаларга язы-бүрү дузаны чедирген болгаш спортту маргылдааларны организастаан.

Оон-биле чергелештир, студентилерниң болгаш өреникчилерниң чайгы ажылын эрткен чылын организастаанывда чамдык четпестер турганын СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели демдеглээн. «Тыва көдөө тудуг», «Шагонартыжстрой» трестериниң, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының, «Абаканэнергопромстрой» тудуг эргелелиниң чамдык тудуг организацияларында керовде айыттынган хүлээлгелерни күүсетпес, тудугжу отрядтарны тудуг материалдары, машиналар болгаш механизмнер-биле чогуур үеэнде хандырбас, оларны өске объектилерге тарадыр, студентилерге, өреникчилерге техниканың айыл чок чоруунуң айтырыгларынга хамаарышкан инструктаж-сумени чогуур үеэнде эрттирбейн турган. Отрядтар кежигүннерин аргыштырарынга үрелик, таарыштыр дерип кылдынмаан транспортту берип турган таварылгалар бар.

ВЛКСМ обкому, Чырыдыышкын министерствозу, профтехөредилге эргелели, партия болгаш комсомол организациялары, чамдык өредилге черлериниң удуртукчулары тус чериниң студентилер отрядтарын болгаш өреникчилериниң күш-ажылчы каттыжыышкыннарын тургузар болгаш оларны белеткээр талазы-биле ажылды четпес чорутkан.

Ниити билиг школаларының өреникчилериниң чайгы үеде ажылын республикада амдаа кошкак ажыглаан турар. Күш-ажылдың болгаш дыштанылганын лагерьлериниң, бүдүрүлге бригадаларының материал-техниктиг базазы кошкак хевээр. Үстүү класстарның өреникчилерин суурлар чаагайжыдылгазынга, школалар, культура-чырыдыышкын черлерин тударынга болгаш сеңгээринге, хандырылгага, өдөө ажыл-агыйга, үлетшүрге ажылдаарывче хаара тутпайн турар.

СЭКП Кызыл хооркому, райкомнар, парткомнар, хоорайкүүскомнар, профоблчөвүлел, ВЛКСМ обкому студентилериниң болгаш өреникчилериниң культура-амыдырал болгаш будүрүлге байдалын экижидериге контрольду кошкаткан. Студентилериниң тудугжу отрядтарының область штабы студентилер отрядтарының, өреникчилериниң күш-ажылчы каттыжыышкыннарын тургузарының, оларның чурттаарынга, ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарының айтырыгларын кошкак шиитпирлеп келген.

Студентилериниң тудугжу отрядтарының, школаларының күш-ажылчы каттыжыышкыннарының чайгы ажылын организастаанын чамдык четпестер турганын СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели демдеглээн. «Тыва көдөө тудуг», «Шагонартыжстрой» трестериниң, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының, «Абаканэнергопромстрой» тудуг эргелелиниң чамдык тудуг организацияларында керовде айыттынган хүлээлгелерни күүсетпес, тудугжу отрядтарны тудуг материалдары, машиналар болгаш механизмнер-биле чогуур үеэнде хандырбас, оларны өске объектилерге тарадыр, студентилерге, өреникчилерге техниканың айыл чок чоруунуң айтырыгларынга хамаарышкан инструктаж-сумени чогуур үеэнде эрттирбейн турган. Отрядтар кежигүннерин аргыштырарынга үрелик, таарыштыр дерип кылдынмаан транспортту берип турган таварылгалар бар.

ВЛКСМ обкому, Чырыдыышкын министерствозу, профтехөредилге эргелели, партия болгаш комсомол организациялары, чамдык өредилге черлериниң удуртукчулары тус чериниң студентилер отрядтарын болгаш өреникчилериниң күш-ажылчы каттыжыышкыннарын тургузар болгаш оларны белеткээр талазы-биле ажылды четпес чорутkан.

Ниити билиг школаларының өреникчилериниң чайгы үеде ажылын республикада амдаа кошкак ажыглаан турар. Күш-ажылдың болгаш дыштанылганын лагерьлериниң, бүдүрүлге бригадаларының материал-техниктиг базазы кошкак хевээр. Үстүү класстарның өреникчилерин суурлар чаагайжыдылгазынга, школалар, культура-чырыдыышкын черлерин тударынга болгаш сеңгээринге, хандырылгага, өдөө ажыл-агыйга, үлетшүрге ажылдаарывче хаара тутпайн турар.

СЭКП Кызыл хооркому, райкомнар, парткомнар, хоорайкүүскомнар, профоблчөвүлел, ВЛКСМ обкому студентилериниң болгаш өреникчилериниң культура-амыдырал болгаш будүрүлге байдалын экижидериге контрольду кошкаткан. Студентилериниң тудугжу отрядтарының область штабы студентилер отрядтарының, өреникчилериниң күш-ажылчы каттыжыышкыннарын тургузарының, оларның чурттаарынга, ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарының айтырыгларын кошкак шиитпирлеп келген.

Студентилериниң тудугжу отрядтарының, школаларының күш-ажылчы каттыжыышкыннарының чайгы ажылын организастаанын чамдык четпестер турганын СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели демдеглээн. «Тыва көдөө тудуг», «Шагонартыжстрой» трестериниң, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының, «Абаканэнергопромстрой» тудуг эргелелиниң чамдык тудуг организацияларында керовде айыттынган хүлээлгелерни күүсетпес, тудугжу отрядтарны тудуг материалдары, машиналар болгаш механизмнер-биле чогуур үеэнде хандырбас, оларны өске объектилерге тарадыр, студентилерге, өреникчилерге техниканың айыл чок чоруунуң айтырыгларынга хамаарышкан инструктаж-сумени чогуур үеэнде эрттирбейн турган. Отрядтар кежигүннерин аргыштырарынга үрелик, таарыштыр дерип кылдынмаан транспортту берип турган таварылгалар бар.

ВЛКСМ обкому, Чырыдыышкын министерствозу, профтехөредилге эргелели, партия болгаш комсомол организациялары, чамдык өредилге черлериниң удуртукчулары тус чериниң студентилер отрядтарын болгаш өреникчилериниң күш-ажылчы каттыжыышкыннарын тургузар болгаш оларны белеткээр талазы-биле ажылды четпес чорутkан.

Ниити билиг школаларының өреникчилериниң чайгы үеде ажылын республикада амдаа кошкак ажыглаан турар. Күш-ажылдың болгаш дыштанылганын лагерьлериниң, бүдүрүлге бригадаларының материал-техниктиг базазы кошкак хевээр. Үстүү класстарның өреникчилерин суурлар чаагайжыдылгазынга, школалар, культура-чырыдыышкын черлерин тударынга болгаш сеңгээринге, хандырылгага, өдөө ажыл-агыйга, үлетшүрге ажылдаарывче хаара тутпайн турар.

СЭКП Кызыл хооркому, райкомнар, парткомнар, хоорайкүүскомнар, профоблчөвүлел, ВЛКСМ обкому студентилериниң болгаш өреникчилериниң культура-амыдырал болгаш будүрүлге байдалын экижидериге контрольду кошкаткан. Студентилериниң тудугжу отрядтарының область штабы студентилер отрядтарының, өреникчилериниң күш-ажылчы каттыжыышкыннарын тургузарының, оларның чурттаарынга, ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарының айтырыгларын кошкак шиитпирлеп келген.

Студентилериниң тудугжу отрядтарының, школаларының күш-ажылчы каттыжыышкыннарының чайгы ажылын организастаанын чамдык четпестер турганын СЭКП обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели демдеглээн. «Тыва көдөө тудуг», «Шагонартыжстрой» трестериниң, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының, «Абаканэнергопромстрой» тудуг эргелелиниң чамдык тудуг организацияларында керовде айыттынган хүлээлгелерни күүсетпес, тудугжу отрядтарны тудуг материалдары, машиналар болгаш механизмнер-биле чогуур үеэнде хандырбас, оларны өске объектилерге тарадыр, студентилерге, өреникчилерге техниканың айыл чок чоруунуң айтырыгларынга хамаарышкан инструктаж-сумени чогуур үеэнде эрттирбейн турган. Отрядтар кежигүннерин аргыштырарынга үрелик, таарыштыр дерип кылдынмаан транспортту берип турган таварылгалар бар.

ВЛКСМ обкому, Чырыдыышкын министерствозу, профтехөредилге эргелели, партия болгаш комсомол организациялары, чамдык өредилге черлериниң удуртукчулары тус чериниң студентилер отрядтарын болгаш өреникчилериниң күш-ажылчы каттыжыышкыннарын тургузар болгаш оларны белеткээр талазы-биле ажылды четпес чорутkан.

Ниити билиг школаларының өреникчилериниң чайгы үеде ажылын республикада амдаа кошкак ажыглаан турар. Күш-ажылдың болгаш дыштанылганын лагерьлериниң, бүдүрүлге бригадаларының материал-техниктиг базазы кошкак хевээр. Үстүү класстарның өреникчилерин суурлар чаагайжыдылгазынга, школалар, культура-чырыдыышкын черлерин тударынга болгаш сеңгээринге, хандырылгага, өдөө ажыл-агыйга, үлетшүрге ажылдаарывче хаара тутпайн турар.

СЭКП Кызыл хооркому, райкомнар, парткомнар, хоорайкүүскомнар, профоблчөвүлел, ВЛКСМ обкому студентилериниң

БӨМБУРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

ВЬЕТНАМНЫҢ МААДЫРЛЫГ 30 ХҮННЕРИ

ХАНОЙ. (СЭТА). Кыдат реакционерлерни бистиң улуузувустуң тиилээни — од болза Мурнуу-Чөөн Азиягa болгаш бистиң бүгү планетавыста тайбыңның, национал хамаарышпас чоруктуң болгаш социализмниң күштериниң ниити чугула тиилелгези болур. Вьетнам улус ССРЭ-ге, өскедаа акы-дүңмалышкы болгаш пайыралдыг чурттарга, делегей организацияларына, бүгү делегейниң улустарынга оларның улуг, күүлүг болгаш дээштиг деткимчези дээш чүректин ханызындан өөрүп четтиргенин илередип турар деп, редакция чүүлүге «Нян зан» солун бижээн. Ол бедик бүүзелге доктаамал төлептиг болурунга долу шиитпирлиг бис база тайбыңның пекин дайынарының кара сагыштыг бодалдарынга хамаарыштыр серемчилелдиг болурунга бүгү кижи төрелгетенин кыйгырып тур бис деп, «Нян зан» онзалап демдеглээн.

Кыдат эжелекчилерге удур тулчуушкунарга маадырлыг болгаш шудургу чоруктуң үлегерин көргүскен вьетнам улусчу армияның 48 кезектерин болгаш улусчу ополченияның отрядтарын, а ол ышкаш дайынчыларны база офицерлерни республиканың дайынчы орденнери-биле шаңнаар дугайында ВСР-ниң Президентизи Тон Дык Тханың чарлыын солуннар парлаан. Ынчалза-даа агрессорлар ханызы 500 метрдеп бир километр чедир Вьетнамның девискээриниң участоктарын болунга арттырып алырын орадашкаш, төөгү талазыбиле тургустунуп келген кызыгаар шугумунуң вьетнам талала турар 20 улут эвес районнарында боттарының туруштарын ам-даа камгалап турар.

Ынчалза-даа Каобанг болгаш Лангшон можуларда үш утланыышкында кыдат шериглер вьетнам девискээриниң ханы иштинде турштарын эзлээрин үргүлчүдевишаан деп дыңнаткан. Оон-биле кады интервентилериниң шериглери вьетнам кызыгаарның чоогунда моонриеттингеп болгаш бо хүннерге чедир Пекинден Вьетнамга удур чаа шериг халдаашкыннарын чорудар деп кыжаныышкыннар үнүп турар.

Ынчангаш Вьетнамның улуузу серемчилелдиг чоруктуң кошкатпайн турар. Төрээн чурттуң камгалал фондузунга төлептиг салыышкынны киирери-биле күш-ажылчы фронтуда ажылчыннар болгаш тараачыннар бедиткен хүдээлгелерин ап турарлар.

КОММУНИСТЕРНИҢ СЪЕЗДИЗИ

НЬЮ-ИОРК. Санто-Доминго-да Доминикан Коммунистиг партиязының ийиги съездизи партияның хүрээлеңин улам ыңай быжыглаарының болгаш сырый каттыштырарының, деп-шилгелиг политиктиг болгаш социал-экономиктиг чаартылгаларны боттандырып чорудары дээш демиселге улус массаларны мобилизастаарының лозунгу-биле ажыттынган. Оон ажылында партияның эге организацияларын төлээдеп турар 400 ажыг делегаттар киришкен.

Төп Комитеттиң отчет илткелин ДКП-ниң Чиңгине секретары Нарсисо Иса Конде кылган. Империализмге удур, социализмниң идеяларының тиилелгези дээш демисежип турар акы-дүңмалышкы партиялардан болгаш шимчээшкиннерден бисти чүү-даа ырадын шыдавас деп, ол медеглээн.

(СЭТА).

ГКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

АФИНЫ. Грециянның Коммунистиг партиязының ТК-зының пленуму болган. Аңаа «Европаның экономиктиг ниитилежилгезинге Грециянның киреринге удур партияның демиселинин дугайында» деп айтырыгны чугаалажып көрген. Илеткелди ГКП ТК-ның Политбюро кежигүнү Григорис Фаракос кылган.

«Ниити рынокка» Грециянның кирери чурттуң политиктиг болгаш социал амыдырылга, национал экономиканың язы-бүрү адырларынга, ажылчы чоннарга, бүгү грек улуска айыылдыг түңнелдерлиг болур деп пленумнуң демдеглээнин ГКП ТК-ның органы «Ризоспастис» солунга пленум дугайында парлаан дыңнадыгда айыткан. Европаның экономиктиг ниитилежилгезинге чурттуң киреринге удур Коммунистиг партияның демисели болза оон-биле холбаштыр ГКП-ниң идеолоотуг болгаш практиктиг ажыл-чорудулгазының эң чугула соруглазы болур.

(СЭТА).

БАЙДАЛ ЧИДИГЛЕНГЕН

ЛИССАБОН. (СЭТА). Португалияда политиктиг байдал чидигленген. Чуртка шимчээндааштыг кампанияны эгелээш, барының үзелдиг партиялар байдалды доктаамал эвес болдурарын ораладжып турар. Ол кампанияга чылдак кылдыр кодээ ажыл-агый айтырыгларының талазы-биле күрүне секретары Феррейра ди Амаралдың халашканын ажыглаан. Оон улуска удур политиказын демократтыг күштер шиитпирлиг-биле шүгүмүүлээн.

Феррейра ди Амаралдың халашканының соонда барының үзелдиг күштер Революстуг чөвүлелге болгаш президент Рамалью Эанешке чөңгээлээшкиннерни кылганнар.

Португал компартия чазактың чаа кризизин болдурар дээн барының үзелдиглерниң ораладжыышкыннарын шиитпирлиг-биле буруу шашкан. Тургустунуп келген байдалдан үнер орук болза конституцияны болгаш хоойлуну хүндүлеп тура парламентиниң эзлээлгиг азы хуусаа бетинде соңгулдаларынга чедир чурттуң иштики херектерин кылыр чазакты тургузары болур деп, ПКП ТК-ның Политкомиссиязының хүлээп алган резолюциязында айытkан. Чаа болур соңгулдаларга реаксылыг күштер аштырыышкынга таваржыр дээрзинге бүүзелди компартия илереткен деп, медегледе онзалап демдеглээн. Тургустунуп келген байдалды шиитпирлээр талазыбиле өске партиялар-биле кады хемчегдерни ажылдап кылырынга белениниң дугайын ПКП медеглээн.

Финляндияда парламент соңгулдалары

ХЕЛЬСИНКИ. Финляндияда эзлчеглиг парламент соңгулдалары эгелээн. 12 политиктиг партиялардың депшидин үндүргени 1300 ажыг кандидаттардан 200 депутаттары соңгуур.

Финляндияның ажылчы чоннарының эрге-ажыктарын камгалап турар күштериниң мурнуку одуруулда Финляндияның улузунуң демократтыг эвилелиниң баштакты күжү болур коммунистер чоруп турар. Реаксылыг болуктерге болгаш улуг капиталга удур демиселди баштап тура, ФКП соңгулдаларга ажылчы чоннарының экономиктиг байдалдарын экижидери дээш, массалыг ажыл чок чоруккa удур шиитпирлиг-биле демисежириниң дозуңу-биле демисежип турар.

(СЭТА).

Шимчээшкиннің соруглалары

КИНГСТОН. Каяа-даа каттышпазының айтырыгларының талазы-биле делегей семинарының биржикчилери бүүгү-ниити тайбыңны хандырарына каяа-даа каттышпаан күрүнелериниң соруглаларын ында чугаалажып көрүп турар. Оны Гаванага сентябрьда каяа-даа каттышпаан чурттарның күрүне болгаш чазак баштыңларының VI конференциязын белеткеп турары-биле холбаштыр эрттирип турар.

Ужуражыш кыныныҢ биржикчилериниге байыр чедиргеш, империализмге, колониализмге, неоколонализмге болгаш расизмге удур, ылгай көөр чоруктуң кандыг-даа хевирлеринге удур, тайбың, чөптүг чорук болгаш социал деп-шилге дээш демиселдиң оруундан каяа-даа каттышпазының шимчээшкини өскөөр чорбас деп, Ямайканың премьер-министри М. Мэнли демдеглээн.

(СЭТА).

АРАБ ДЕЛЕГЕЙНИҢ УДУРЛАНЫЫШКЫНЫ

БЕЙРУТ. (СЭТА). Араб нацияга болгаш палестин улуска дүжүп берикчи тайбыңны албадаар болгаш палестина айтырыын шиитпирлевее соруга-биле оларга удур АКШ-тың, Египеттиң болгаш Израильдиң өлчөзин Палестинаны хостаарының организациязының Күүскомунуң даргазы Я. Арафат шиитпирлии-биле буруу шашкан.

Ниити араб улусчу конгрессиниң доктаамал комитединиң делегациязы-биле аңаа ужурашкаш, араб улустар болгаш палестин революция империализмниң, сионизмниң болгаш араб реакцияның ол бодалдарын боттандырыр чорударын болдурбас, деп ол онзалап демдеглээн. Эжелеттирген девискээрлерде араб чурттакчы чоннуң уламчылап турар хөделишкиннери болза Картерге, Бегинге болгаш Садатка оларның кем-буруулуг планнарын боттандырып чорударын болдурбазының тодаргай бадыткалы болур. Палестинаны хостаарының организациязының удуртулгазы-биле бистиң улузувус ол планнарны боттандыртпас, бодунуң хосталгазы дээш демиселди уламчылаарынга долу шиитпирлиг деп, Я. Арафат медеглээн.

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

● КИТО

Демократтыг улусчу эвилел демократияны сес эвес, харын херек кырынга боттандырыгы дег ниитилелди Эквадорга тургузары дээш туржуп турар деп, Эквадорнуң Компартиязының Чиңгине секретары Педро Саад медеглээн.

Иштики политиканың талазынга экономикага күрүне секторуун быжыглаары дээш, бирги өөлчегде нефть курлавырларын киириштир чурттуң бойлуг байлактарын национализастаар дээш, өзулуг аграр политиказын чорудар дээш, ажылчы чоннуң материалдыг байдалын экижидер дээш демиселди чорудуп турар бис деп, Эквадорнуң Компартиязының Чиңгине секретары онзалап демдеглээн.

Даштыкы политиканың талазынга Эквадорнуң антиимпериалистиг даштыкы политиканы чорулары дээш, социалистиг чурттар-биле харылзааларны быжыглаары, калбартыры дээш, Куба болгаш Вьетнам-биле харылзааларны катап тургузары дээш туржуп турар бис деп, ол демдеглээн.

Ам болур парламент соңгулдазының үезинде боттары соңгуттурган таварылгаза Демократтыг улусчу эвилелдиң бүүгү кандидаттары парламентиниң индирин ажылчы чоннарының эрге-ажыктарын камгалаарынга ажыглаарын Чиңгине секретарь медеглээн.

● ВАЛЛЕТТА

Чурттуң өөредилге министерствозунуң организастааны, делегейниң ном делгелгези Мальтаның найысылалында ажыттынган. Европаның, Соңгу Африканың болгаш Азиянның 14 чурттарының ном үндүрер бежен черлери ында киржип турар. Ол чурттарның аразында Совет Эвилели база бар. Совет делгиир көрүкчүлериниң улуг сонуургалын хайныктырып турар. Марксизм-ленинизмниң классиктериниң чогаалдарын, Л. И. Брежневтиң Бичии чер», «Катап тургузуушкун», «Кур чер» деп номнарын, техниктиг болгаш өске-даа литератураны ында делгээн.

● ЖЕНЕВА

Аңаа боо-чепсектиң тодаргай чамдык хевирлерин ажыглаарын хоруур азы кызыгаарлаар дугайында Каттышкан Нациялар Организациязының конференциязының белеткел чөвүлел хуралының ийиги сессиязы Женевадың Нациялар ордуузунда ажыттынган.

КНО-нуң Бол Ассамблеязының үжен ийиги сессиязының резолюциязынга дүүштүр ук конференция 1979 чылда Женевага болур ужурлуг.

Белеткел чөвүлел хуралы апрель 12-ге чедир уламчылаар.

● КАБУЛ

Афганистаның Улусчу-демократтыг партиязының ТК-зының чиңгине секретары, Афганистан Демократтыг Республиканың Революстуг чөвүлелиниң болгаш министрлер чөвүлелиниң даргазы Н. М. Таракиниң даргалаашкыны-биле ук республиканың Революстуг чөвүлелиниң хуралы болган. 1979 чылдың мартын 1980 чылдың мартка чедир чурттуң хөгжүлдезинин бюджедин ол хуралга чугаалашкан болгаш чаңгыс үн-биле чүүлдүг деп көрген. Ол болза экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң беш чыл планының баштайгы чылы болур.

● НЬЮ-ИОРК

Кэмп-Дэвидке кылдынган дүжүп берикчи дугуржулга — ол дээрге израиль агрессиянның үржүктарын чок кылыр, боттарының национал боттэргезин болгаш хамаарышпас чоруун камгалаар дээш демиселдиг турар Палестинаның араб улузунга болгаш өске-даа араб улустарга удур империалистиг сулчээ-дир деп, Палестинаны хостаарының күүскомунуң даргазы Я. Арафат медеглээн.

Америк телевидение дамчыштыр чүве чугаалап тура, АКШ-тың администрациязының Чоокку Чөөн чүкте политиказын ол шыңгыы буруу шашкан. Ол айыылдыг политика Чоокку Чөөн чүкне улуг частыышкынны болдуруп чадавас болгаш делегейниң тайбыңына база айыыл чок чоруунга шыңгыы кыжаныг болуп турар деп, Я. Арафат чугаалаан.

Кэмп-Дэвидтиң дүүнде лугуржулгазынга ат салдынган таварылгада америк-израильегипет сулчээнің киржикчилеринге нефть садарын хоруур чорукту чедип алырын ораладжыр мен деп, Я. Арафат онзалап демдеглээн.

● МАПУТУ

Мозамбик Улус Республиканың президентизи Самора Машел Мапутуга чүве чугаалап тура, Родезияның Мозамбикке болгаш «фронт кавызының» өске-даа күрүнелеринге удур агрессчи үүлгедиглерин шегдевейн турар расисчи өзу-чурумун шыңгыы буруу шашкан.

● ТОКИО

Кампучияның иштики херектеринге Кыдаттың холгаарлаашкынын соксадырын япон коммунистиниң «Акахата» солуну негээн. Пол Поттуң чонга улуг хеделип турган дүжүткен өзу-чурумунуң артынчыларын боо-чепсек-биле хандырбышаан, Кампучияның дүрүм өзугаар чазаанга удур Кыдат хоралакчы үүлгедиглерни кылын турарын ол солуннуң парлаан үүлүнде демдеглээн.

Бодунуң айтырыгларын чуртта тургустунуп ораг өзулуг демократияның принциптеринге үндезилеңдир кампучия улустуң шиитпирлеп алырынга шаптыктаар эрге делегейде кымда-даа чок деп, ол солун бижээн.

(СЭТА).

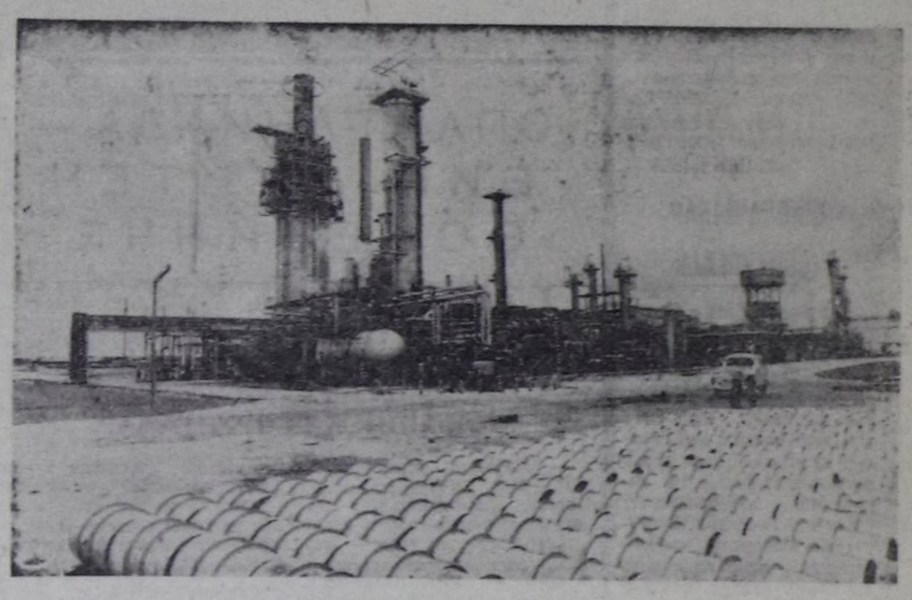

Нигерия Африкада нефть казып тывар талазы-биле бирги черни бодунга хевээр арттырып алган. Чурт чыл бүрүзүнде 100 млн. тонна «кара алдынны» казып турар. Нефтини сатканынданн 93 хуу анша-херектиг болгаш бүгү орулгаларның 87 хуузу кзэп турар.

ЧУРУКТА: Порт-Харкорт хоорайда нефть арыглаар заводтуң ниити хевири.

Камера-Пресс—СЭТА-ның фотозу.

СЭКП-ниң аграр политиказы — боттаныышкында

ЭНЕРГЕТИКАНЫ—КӨДӨЭГЕ

Электрижидилгени колхозтарга болгаш совхозтарга ажыглаарының чаа үе-чадазын СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Көдөө ажыл-агыйны электрижидерни улам ыңай хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалды ажыдын турар. 1981 чылдан эгелээш, электри дамчыдылгазының шугумнарын тударын күрүне күселинден боттандырар, а электри четки ажыл-агыйы ССРЭ-ниң Энергетика болгаш электрижидилге министерствозунуң организацияларының эргезинче шилчиир. Электри четкилерин эде кылыр талазы-биле улуг ажылдар төлевилеттинген. Агаарда турар шугумнарны чер адаанда кабельдер-биле солуур электри дамчыдылгазының идегелдиин бедидер, хову шөлдерни хөй миллион адагаштардан хосталар.

Амгы үеде чурттуң бүгү колхозтары, совхозтары болгаш ажыл-агыйлар аразының бүдүрүлгелери күрүне системазындан электроэнергия-биле хандыртынып турар. Көдөө ажыл-агый бүдүрүлгезинге оон ажыглаттының турары беш чылдың эгезинден бээр 21 миллиард киловатт-шакка өскен болгаш ам 95 миллиард киловатт-шак четкен.

— Бо талазы-биле чедиишкиннер көскү — деп, ССРЭ-ниң Көдөө ажыл-агый министерствозунуң кол эргелелиниң начальниги В. Кунцевич СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. — Төктүн күжү фермаларда, тараа арыглаар комплекстерде, суттарылга системаларында механизмнерни хөделдирип турар. Чижээ, күш ажылында хөй күш кирер ажылдарның механизастаашкынының деңнели 90 хуу четкен.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында энергетиктиг болгаш электротехниктиг дерилгелерниң ажыглалының техниктиг деңнелин бедидериниң улуг курлавырларының, оны көдөө ажыл-агый бүдүрүлгезинге улам калбаа-биле шиңгээдириниң дугайын чугаалап турар.

Салдынган соруглаларны шиитпирлээринин оруктарының биразы — колхозтарның болгаш совхозтарның энергия дерилгелерин ажаап хандырарының чаңгыс аай чурумун шиитгээдири болур. Чуртта ажыл-агыйлар аразының «Сельхозэнерго» деп бүдүрүлге-эдилел каттыжыышкыннарын тургузун турар. Олар колхозтарда болгаш совхозтарда электри дерилгелериниң үзүктел чок ажылдаарын хандырып, электри моторларының болгаш аппаратураларының техниктиг ажаалдазының план белеткел системазын шиңгээдип ап турар. Ындыг каттыжыышкыннарның саны чылдан чылче өзүп турар. Беш чылдың төнчүзүнде олар бистиң ажыл-агыйларывыстың электри тургузугларының болгаш четкилериниң чартыындан хөйүн хандырар апаар.

Көдөө ажыл-агыйны электрижидерин хөгжүдеринге үндезилээш, амгы үеде бүдүрүлгениң түс-түс чорудулгаларын механизастаарындан цехтерни болгаш бүдүрүлгелерни автоматчыдарыйче шилчилгени боттандырып турар. Улуг ажыл-агыйларга мал чемнерин белеткээрин болгаш хуваап бээрин, ногааларны болгаш фруктуларны ажылдан кылырын башкарар тургузугларны, суг хандырылгазынга, мелиорацияга болгаш ирригацияга автоматтыг системаларны кылып үндүрүп турар.

Электри дамчыдылгаларының көдөөде шугумнарын болгаш трансформаторлуг кожуг станцияларны тудар болгаш эде дериир талазы-биле даалгаларны күүседирин хандырарын доктаалда сүмелеп турар. Ол шугумнарны болгаш дерилгелерни ажаарынга мергежилдиг кадрлар херек. Оларны чурттуң барык бүгү көдөө ажыл-агыйының дээди өөредилге черлери болгаш техникумнары ам белеткеп турар.

Көдөө ажыл-агый бүдүрүлгезинде күш-ажылдың энергия чепсегээшкини беш чыл бүрүзүнде-ле дыка өзер. Чижээ, он бирги беш чылда ол 1,6—1,8 катап үлгадыр. Көдөө ажыл-агыйны электрижидерин улам ыңай хөгжүдер талазы-биле хемчеглерни боттандырганының түңнелинде бо адырга электри энергиязын ажыглаары 1980 чылда 130 миллиард киловатт-шак чедер, а көдөөге херек электротехниктиг кылыгларны бүдүрери барык ийи катап өзер.

Ю. ГОВОРУХИН.

Москва.

Расисчилерниң агрессчи үүлгедиглерин соксадыр

НЬЮ-ИОРК. (СЭТА-ның корр.). Мурнуу-африкан расисчилерниң талазындан ажык агрессиягa Ангола таварышкан. Сөолгу хүннерде оон хөй суурлары болгаш Намибиядан дескеннериниң лагерьлери каржы-дошкун бомбалаашкынга таварышкан. Ол бомбалаашкын үезинде напалмны ажыглаан. Хамаатты чурттакчы чоннуң аразында хөй санныг өлүрткеннер бар, чуртка материалдыг улуг когаралды чедирген.

Ангола удур агрессияның актыларын болгаш оон тускай дугуржаан чоруун база девискээриниң бүдүн чоруун үрээнин чугаалажып көөрүбиле Анголаның дилээн өзугаар Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң хуралын чымылдырган.

Кожазында Африка чурттарынче хан төгүүшкүнүг халдаашкыннар үезинде Преторія дайынчы вертолеттарны болгаш барының чүк чурттарының берип турары өске-даа шериг чепсээн калбаа-биле ажыглаан турар деп, КНО-нуң чанында Анголаның доктаамал төлөөлекчизи Э. ди Фигоредду демдеглээн. Анартеидтиң өзу-чурумунуң кылын турары араатанныг кем-буруулуг үүлгедиглерниң дээш ол күрүнелер харыысалгага онаажыр ужурлуг деп, ол онзалап демдеглээн. Ол кем-буруулуг үүлгедиглерниң империалистиг монополияларының орулгаларынга кыжанмайын турар болганда, расисчилерниң африканларга удур кем-буруулуг үүлгедиглери кандыг-даа кеземче чокка эртип турар болгаш ону барының чүк күрүнелериниң пайысылалдарында херек кырында боон көрбейн турар.

Херек кырында хамаарышпас күрүне боон тургустунуп келген хүнүнден эгелээш Ангола Преторияның агрессчи халдаашкыннарынга доктаамал таварыын келген деп, Замбияның доктаамал төлөөлекчизи П. Лусака чугаалаан. Агрессияны буруу шашкан резолюцияны КНО-га деткиринден ойталап турар барының чүктүң күрүнелери херек кырында расисчи өзу-чурумнарның турамыккай хөделиишкиннерин деткип турар деп, ол онзалап демдеглээн. Намибияда болгаш Родезияда демиселдерни тайбың шиитпирлээр талазы-биле эгелекча сапалдарны боттандырып чорударынга расисчилериниң шиитпирлиг ойталаашкынынга таварышкаш, диштиң мурнуу түүнде хосталга дээш демиселчилер чүүн-даа кылбайын аңаа олурар дээрзин кым-даа манавас ужурлуг деп, П. Лусака чугаалаан. КНО-нуң Уставында көрдүнген расисчилерге удур албадаашкын хемчеглерни Айыыл чок чорук Чөвүлелиниге хүлээп алырынга удурланып турар күрүнелериниң туружун кончап-даа агартып болбас.

Бодунуң шериг машиназын күштүү-биле быжыглаарының болгаш дайынга белеткелдиң оруунче Преторія шагда-ла шилчип кирген деп, Эфиопияның төлөөлекчизи Дебебе Ворку айытkан. Мурнуу Африка Республиказы бодунуң улуг шериг үлетүрүн тургузун алган болгаш бодунуң империалистиг база неоколониалисчи эвилелчилериниңдеп амгы үениң шериг чепсекхерекселдерин садып ап турар.

Алжирниң төлөөлекчизи Ф. Буайид-ага расисчилериниң кем-буруулуг үүлгедиглерин буруу шашкан болгаш ангола улустуң демиселиг-биле эпсеткил каттыштырылгазын илереткен.

В. ВАСИЛЕЦ.

Янзы-бүрү МЕДЭЭЛЕР

ПЛАН КҮҮСЕТТИНГЕН

Кызылдың «Аялга» магазинининиң коллективи 1979 чылдың бирги кварталында бараан саарар планын күүседир дээш багай эвес ажылдаан. Январь айда 373 муң рубльге бараан сайгарар планын 401 муң рубльге садып, ниитизи-биле 107 хуу күүсеткен, а февраль айның планын 108 хуу күүседип, пландан ажыр 30 муң рубльдиң бараанын саткан. Садыгжылар ортузунга социалистиг чарышты шын организастап, ооң негелделерин ёзугаар түүнеп, шаңнал, макталды квартал санында кылып турар.

Садыг шугумунга үр чылдарда үре-түүнелдиг ажылдаан садыгжылар Н. М. Сапогова, А. К. Боболева бодунуң арга-дуржулгазын аныяктарга күзелдин-биле дамчыдып берип, өөредип турарлар. Аныяк садыгжылардан Г. Комарова, Н. Тема олар хүлээнген ажылынга кызымак ажылдап, планныг онаалдаларын үргүлчү күүседип, эш-өөрүнүң күндүткелин база-ла чедип апкан.

Найыралдыг коллективам 1979 чылда бараан садар хүлээлгезин күүседир болгаш чонга эвилең-эллдек бараан болур дээш кызымак ажылдап турарлар.

Б. КАРА-САЛ.

БЕДИК ДЕҢНЕЛГЕ

Бай-Тайганың «Мурнакчы» совхозта политиктиг өөредилге бедик деңнелге чоруп турар. Ооң шынарын экижидер, дыңнакчылар быжыг билигни чедип алзын дээш пропагандистер школа директору Адыг-оол Херекович Доржу, совхозта партком секретары Кызыл-оол Херекович Нүржүт шудургу ажылдап, кичээлдерин, өйшаанда бедик деңнелге эрттирип, теманы хүн бүрүнүң ажыл-херээ-биле холбаштырып келгеннер.

Политөөредилгени шак мынчаар эки организастаанындан дыңнакчыларның саны бо чылын өскен. Бухгалтер Монгуш Күнзең, мал эмчизи Сүрүң Дамдын-оол, киномеханик Дамбыл Сарыг-оол олар кичээлдерге эки белеткенип турарлар.

А. КАНЧЫЫР.

ШКОЛАЧЫЛАР СОНУУРГААН

Тыванып Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге Кызылдың № 2, 7 школаларның 6, 7 класстарының өөреникчилери чыглып келгеннер. Олар бистиң республикага чазын келир куштарның хевирлерин музейниң залдарындан көрүп, бойдус килдизиниң эргелекчизи Кара-кыс Шугуроловна Монгуштуң час дугайында, дириг амытаннар дугайында солун чугаазын дыңнааннар.

Ол хүн школачылар ажыктыг куштарны канчаар ажаап, чемгерерин дуржулгалыг ажылданчылар Н. И. Жаворонкова, М. М. Глазунов болгаш өскелерден-даа билип, дыңнап алганнар.

Р. ТОЛЗАТМАА.

ЧАГЫДЫЛГАЛЫГ

Ак-Туруг — үүгле Улуг-Хем районда эвес, республикада улуг суурларның бирээзи. Ында харылзаа салбырының ажылданчыларының улуг эвес коллективи боттарынга онаашкан ажылды кылып четтигип турарлар.

Чагыкчыларның солуннары болгаш журналдары, чаалары болгаш телеграммалары саадай бээр чорук болбайн турар.

Бир онзалап демдеглеп каар үүве болза, Ак-Туруг суурнуң өреге бүрүзү бо чылын парлалга чагыдылгалыг болганы. Ол ажылды чорударынга район Совединиң депутады Тамара Монгуш улуг рольдуг болган, а ооң адазы Базыр-Сады Монгуш малчыннарның почтачызы, ол ажылынга он сес чыл болган.

М. ЛАМА.

«САЯННЫҢ» ЧАА БАЗЫМЫ

Таптыг-ла бир чыл бурунгаар, 1978 чылдың март 26-да, Тываның күүнениң ыры болгаш танцының «Саян» ансамблиниң артистери «Ленконцерт» деп концерт-тастроль каттыжыышкынының чанында эстрада уран үүлүнүң чогаадыкчы мастерскаязынга профессионалдыг мергежилин бедидер, чаа концерт программазын белеткээр дээш чеде берген.

Күрүне ансамблиниң артистерин Ленинградче чорударда оларның мурнунга кандыг соруулганы салганыл деп айтырыгга харыылаары чүүүн-даа мурнунда чугула. Бо соруулганы партияның область комитеди, Министрлер Чөвүлели, Культура министерствозу болгаш ансамбльдиң ажылын дорт удуртуп, харыылап турар республика филармониязы мынчаар тодараткан: артистерниң профессионалдыг деңнелин бедидер, үүгле республикага, Совет Эвилелиниң девискээринге эвес, чамдык даштыкы чурттарга-даа көргүзүп болур программаны белеткээр. Соруулга нарын болгаш берге турганы моон-на иле.

Бо соруулга күүсеттинген бе деп ийиги айтырыг ала-чейгаар үүүп келир. Бо чылдың февраль 27, 28 хүннеринде Ленинградтың «Невский» деп Культура ордузунга, марттың 16, 17 хүннеринде Кызылга республиканың хөгжүм-шин театрынга болган дужаалды концерттериниң түүнелинге үндезилээш, ол соруулга чедишкиниг күүсеттинген деп чугаалаар апаар.

Тыва улустуң аас чогаалынга үндезилей бир дугаар тыва балетти тургузар бодалды чогаадыкчы мастерскаяның ажылдакчылары-биле бүдүү планнап алгаш, ажылдап кирипкен бис. Мен хуумда Өскүс-оол дугайында бөлүк тоолдарны азы Даш-Хүрең аттыг Танаа-Хереллди ажыглаза үүл деп-даа саналдап турдум, а адактың сөөлүнде Кара-Көгел болгаш Күчүтү хаан дугайында тоолду бодап көөрге балетке тааржыр үндезин черле бар ышкаш-даа болгулап турган. Чогаадыкчы мастерскаяның методизи Валентина Коновалова, балетмейстер Виктор Комков олар талантылыг улус болгаш чүвениң ужурун дораан биле каапкаш, Ленинград хоорайның библиотекаларынга дүнхүн чок ажылдап, Тыва дугайында хөй материалларны чыып, эртемденнер-биле сүмележип турган «Көжээ тоолу» деп сценарийни бижиди.

Ук сценарийни Ленинградка, Тывага хөй катап чугаалажып, сүмележип, эдиглерни, чазалгаларны киирип дооскаш, балет кылдыр тургузуп киирипкен. Эрткен чылдың июль ортан үеэлинде Ленинградка баргаш, тускай эртемниглер-биле чугаалажып, белеп үүүлдерни көөрүвүске черле шору үүве үнери ылереп келген. Артистерни ай иштинде дыштандырар, ол үеде бүгү үүүлдерни чедир кылыр, ам-даа ханы боданыр деп шинтиирлеп алган бис.

Сентябрының эгезинде ансамбльдиң артистери Ленинградка катап чеде бергеш, шынап-ла үйгү-чыдын чок ажылдап кирипкен. Кайы хире бергелер турганын борта бижиири безин берге. Бичалзажок бистиң артистеривис шуптузу шынап-ла эр-хейлер болду—ыска үениң дургузунда балетти-даа, чаа концерт программазын-даа тургускан.

Кандыг-даа уран үүл чогаалының кол үнелекчизи чон, көрүкчү. Ленинградка көрүлде үеэлинде программа доостурга, чон туруп келгеш, адыш часкап, «Тывалар эр-хейлер!» деп мактап турган. Февраль 28-те ийи программа хамаарыштыр чугаалажыга болган. Бир дугаарында Ленинград консерваториязының профессору Н. А. Гусев туруп келгеш: «Тывалар чогум чүүү бодап турарыл, программалар эштериниң сеткилин хандырып турар ирги бе?» деп мындыг. Чүүү чугаалаарын, кандыг санал киирериш Тывадан барган эштер баш бурунгаар дутуржуп алган улус бис. Бо айтырыгга республиканың культура министри М. С. Хомушку мынчаар харыылаан: «Программа бисти долузу-биле хандырып турар-дыр. Бо чогаалдарны тургускан эштерге улуу-биле четтирдивис». Министрниң бо сөстери ниити чугаалажышкынның утпишин тодараткан. Мен борта үүгле үш кижиниң чугаазын киирикседим.

ССРЭ-ниң улустуң артизи, сураглыг балет артизи Г. И. Исаева:

— Балетти-даа, концерт программазында киреп турар танцыларны-даа улуг совуургал-биле көрдүм. Чамдык черлерде узун, катаптап турар черлер, бичии ооңак четпестер ажыл үеэзинде чоорту хоюглаттынар, эттине бээр. Программаны чон улуг сонуургал-биле хүлээп алыр дээрзинге бүзүрээр мен. «Саян» ансамбльдиң артистери эки ажылдаан, чогаадыкчы мастерскаяның коллективи тывынгыр чоруун ылап көргүзүп, национал коллективтиң бар аргаларын шын ажыглаан-дыр.

Төөгү эртемниериниң кандидады, археолог А. Д. Грач:

— Тыва-биле бодумнуң салым-чолумну 25 чыл иштинде холбаан болгаш ында үү барын, кандыг кижилер чурттап турарын билир мен. Мен хуумда балетте киреп турар үүүлдериниң шынныын, төөгүбиле дүгжүп турарын бадыткаар мен. Тываның баштайгы балединиң тургустунганы аажок өөрүнчүг-дүр. Ону камнаар, ол хевээр чонга көргүзер дээш ансамбльдиң артистери бүгү күжүн салыр ужуруг.

РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи М. М. Мунзук:

— Тываның хоочун театр ажылдакчызы кижи мен бодаарымга бо чогаал, программа улуг челишкин болуру чугаажок. Артистерниң профессионалдыг мергежилиниң аажок өскени иле. Магалыгдыр деп чугаалаардан өске сөс тыппас мен.

Ниитизи-биле «Ленконцерттиң» ол уран үүл чөвүлелиниң хуралынга он чеди кижи үүве чугаалаан. Оларның чугаалары үстүнде үш эштерниг-биле бүрүн дүгжүп турган.

Ол-ла үеде Ленинград телевиденезинге ансамбльди көргүзүп, солуннарга бижип, «Октябрь» деп эң улуг концерт залынга чамдык номерлерни көргүзери-биле чалап турган. Борта канчап чорааарланмас боор.

Бистиң артистеривис Ленинградка турган, эстрада артистериниң VI Бүгү-эвилел конкурузунуң дипломантылары атты тергиин талантылар киржип турган конкурска чедип алды. Ол дээрге артистерге улуг алдар. Ленинградка бир чыл ажылдап, чурттаанын артистериниң ниити биилин, культуразын бедидериниге улуг салдарыг болганын база немеп каалы.

Марттың 16—17 хүннеринде «Саян» ансамбльдиң артистери чаа программазын болгаш «Көжээ тоолу» деп балетти Кызылга көргүстү. Республиканың культура ажыдакчыларының чөвүчел хуралының индиринден СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин ансамбльдиң ажылынга, ылаңгыя баштайгы тыва балетке бедик үнелелди берген. Ол-ла хүн көрүкчүдериниң талазындан байыр чедириишкиннерин, үнелиг саналдарны, чаагай күзээшкиннерни дыңнадывыс. Оон артык үү боор.

Бис улуг ажылды кылып бүдүрген артистерге көрүкчүлериниң өөрүп четтириишкинин дамчыдып турар бис. Артистерден ол кижи онаа кыынын ажылдаан деп ылгаш чугаалаары безин берге. Ынчалза-даа Тыва АССР-ниң алдарлыг артистери Вера Норбу, Евгения Салчак, Виктор Монгуш, артистер Елена Лопсан, Хисат Аминов, Надежда Даржаа, Дарима Радиабазарова, Монгуш Донгак, Надежда Ондар, Вера Севен-оол, Владимир Монгуш, Светлана Сюрюн, Татьяна Болгаш Солун-оол Соржулар, Надежда Тыртык-Кара, Анастасия Емельянова, Борис Монгуш, оркестр удуртукчузу Виталий Навактаев болгаш өскелериниң-даа аттарын адап, оларга хамаарыштыр сеткилдиң чылыг сөстерин чугаалаары күзеңчиг.

Мастерскаяның уран үүл удуртукчузу Карел АССР-ниң уран үүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Исаак Штокбант, балетмейстер Виктор Комков, сценарист Валентина Коновалова, репетитор башкы Павел Леопольдов, композитор Петр Геккер болгаш костюм талазы-биле чуруукчу Татьяна Острогорская болгаш бистиң коллектив-биле ажылдап турган өске-даа эштерге өөрүп четтириишкинни илередир чылыг сөстерин тывары берге.

Артистер чаңгыс черге орар эвес. Ансамбльди узун оруксуур, солун ужуражылгалар манап турар. Баштай төрөөн Тыва, а ооң соонда Россияның делгемнери дээш план улуг.

А. ЧАРАШ-ООЛ,
Тываның күүнө филармониязының директору.

СПОРТ ■ СПОРТ ■ СПОРТ ■ СПОРТ ■ СПОРТ

ШИЛИНДЕКТИҢ КАНДИДАТТАРЫН АДААН

Москвага эртер делегейниң болгаш Европаның хоккей чемпионадынга сөөлгү хынамчалыг белеткелди чорудуп турар. Бүгү-эвилелдиг тренер чөвүлели бодунуң эзлчеглиг хуралынга дараазында ойнакчыларны шилиндек команданың составынга киирерин ССРЭ-ниң Хоккей федерациязының президиумунга саналдаан: вратарлар—Третьяк (ЦСКА), Мышкин («Крылья Советов»), Дорощенко («Спартак»), камгалакчылар—Васильев, Первухин, Билялетдинов (шупту — Москваның «Динамо»), Федоров («Торпедо»), Стариков («Трактор»), Бабинов, Цыганков, Фетисов, Касатонов (шупту —ЦСКА), Крикунов (Риганың «Динамо»), И. Гимаев («Салават Юлаев»), халдакчылар — Михайлов, Петров, Харламов, Балдерис, Жлуктов, С. Капустин, Макаров (шупту—ЦСКА), В. Голиков, А. Голиков (Москваның «Динамо»), Скворцов, Ковин, Варнаков («Торпедо»), Якушев («Спартак»), Тюменев («Крылья Советов»).

Делегей чемпиону Финляндияның болгаш Швециянын шилиндек командалары-биле март айның төнчүзүнде, апрель эгезинде ийи-ийи ойнаар. Апрель 7-де «Спартак»-биле, апрель 8, 10-да ССРЭ-ниң ийиги шилиндек командазы-биле ужуражыр.

(СЭТА-ның корр).

СПАРТАКИАДА — БИР ЧҮКТЕН ӨСКЕЗИНЧЕ

Спартакиада эрттирбейн турар булуң бистиң чуртувуста чок. Чурттуң мурнуу үүгүнге чиик атлетиканың маргылдаалары болгулаан. Совет күш-культуржуларның хөй миллион армиязының көрүлдези чоруп турар. Оларның эң тергииннери ССРЭ-ниң улустарының VII чайгы Спартакиадазынга киржирлер.

ОЛИМПИЙЖИ СОРУЛГАЛАР

— ССРЭ-ниң улустарының VII чайгы Спартакиадазынга бистиң спорткуларывыс база шаңналдыг черни эзлээр дээрзинге бүзүрээр мен — деп, ЭССР-ниң спорткомитединиң даргазы Ю. Унгер СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. — Москванын, Таллиниң спартакиада орукторынга ылылгелиг болур боор деп чадаг-тергежи Ааво Пиккуус, яхтеменнер Александр Зыбин болгаш Николай Поляков, адыгжы Матти Иыги, меге Аво Тилпас, чиик атлеттер Энн Селлик болгаш Яак Уудмяэ, эжиндирикчилер Кайре Индрисон, Марина Трофимова болгаш өскелерге-даа идеген турар бис.

— Таллинге болур олимпий оюнары улустуң спортче соонуургалын улам хайныктырар — деп Ю. Унгер уламчылаан. —Оон аңгыда массалыг спорттуу болгаш күш-культурапы сайзырадырынга улуг идиглиг болур.

ЭССР-ниң эрткен чайгы X спартакиадазы массалыг-биле өскелерден ылгалыг турар. ГТО-нуң хөрек демдээниң эдилекчилери эрткен чылын 166 муң кижи чедир өскен, а массалыг разрядтың спорткулары — 190 муң четкен.

Эрткен чылын 151 кижи ССРЭ-ниң спорт мастериниң нормазын дужааган. Бо дээрге бисте рекорд-тур. ГТО-нуң хөй хевириниң маргылдаалары сурагжаан. Аңаа 1127 күш-культура коллективтериниң 95 муң кижи киришкен.

— Спартакиада чылында салган сорулгавысты күүседиринге үүгле массалыг болуру эвес, а «улуг» спорт кол черни эзлээр—деп, түүнелинде Ю. Унгер чугаалады. — Чурттуң өске-даа республикаларының болгаш хоорайларының спорткулары-биле бир демей, спартакиаданы дамчыштыр Олимпиада-80-че кирер деп кыйгырыгның адаа-биле белеткенип турар бис.

ТАЛЛИН.

ТРЕНЕРЛЕР БАЗА ЧЕМПИОННАР

Узбек ССР-ниң XVIII спартакиадазының программазы ёзугаар болуп эрткен маргылдааларның түүнел оюну Гулистанга доозулган. Аңаа боксёрлар ужурашкан. Ол маргылдааларның онзагай талазы үүл дээрге, тиилекчилерни шаңнап, мактап тура, оларның тренерлерин база демдеглээни болур. Ташкент тренер Алексей Динниң өөреткен боксёрлары чедишкиниг ойнаанныр. Оон түүнелинде тренер «Чемпионнар дагдынык-чызы» деп тускай кубокту чаалап алган.

— Аныяктарны үүгле боксту техниказынга болгаш тактиктиг аргалынга өөредип турар эвес, оларны кижизидип турар тренерлер улут-улуг чедишкиннерни чедип ап турар —деп, Узбекстанның шилиндек командаларының бирээзиниң улудтукчузу, ССРЭ-ниң алдарлыг тренери Борис Гранаткин чугаалады. — Дуржулгалыг боксёрлар үүгле Ташкентиде эвес, Ферганада, Самаркандыда, Андижанда, Ангренде, Нукуста бар апарганы өөрүнчүг. Хөм хол-хаптарының мастерлери бүгү-эвилел спартакиадазының түүнел оюнуна чедишкиниг киржир дээрзинге идегел бар.

ГУЛИСТАН,
УЗБЕК ССР.
(СЭТА-ның корр).

Күш-культурага депутаттарның сагыш салыышкыны

СПОРТЧУ КУДУМЧУ

Ленинград чанында Кузьлолово суурда Спортчу кудумчузу бодунуң адын бадыткаан. ГТО-нуң нормаларының хөй хевирлерин дужаар маңаа болган маргылдааларга ол кудумчунуң чурттакчылары эн-не шыырак, хөй киржикчилиг команданы киириштирген. Ылаңгыя Александр биле Игорь Харцизов алышкылар, Юрий биле Валентина Рыбаковтарның өг-бүлези, оларның оглу Миша шылгарап-кадыкшыл комплекизиниң бүгү хевирлеринге кончуг эки көргүзүүлерлиг болганнар.

Спортчу кудумчузунуң спортчу чедишкиннери аңаа таварылга эвес. Мында үш улуг чурттакчының бирээзи-де ГТО-нуң хөрек демдээниң эдилекчизи. Уруглар хоккей, футбол, чиик атлетика, гимнастика, фигурлуг чүнгулаашкын секцияларында хаара туттунган. Ындыг секцияларны көдээ Советтиң күүскомунуң чанында күш-культура-массалыг ажыл талазы-биле хөй-ниити чөвүлелиниң саналы-биле тургускан.

Улусчу депутаттар чаңгыс чер-чурттуларының күш-культуржу белеткелинче улуг кичээнгейни салып турар. Оларның дузазы-биле суурда спорт залы, теннис шелү, баг кагар шел туттунган. Депутаттар спортчу байырлалдарны, күш-культура комплекизин дужаарының маргылдааларын организастап турарлар.

Кузьлолово суурда спортка хандыкшылдыглар хөй. Суур чанында бойдус чурумалдыг чараш чердерже хаактыг агаарлаашкыннарны, аныяк хоккеистерниң маргылдааларын организастаары чаңчыл болган. Кыжын каток кылдыр кудуп алыр, а чайын чиик атлетиканың болгаш өске-даа спортчу маргылдаалар доктаамал эртип турар суурнуң стадиону чурттакчыларның дыштаныр черлериниң бирээзи.

Ленинград областың көдээ болгаш суур Советтери суурларда спорт-массалыг ажылды экижидер талазы-биле бүгү-де эгелээшкиннерниң организакчылары. Күш-культура организацияларының хөй-чорудулгазын, спорт залдарының база стадионнарның тудуун, кадыкшыл комплекизиниң нормаларын дужаарынга чөнү хаара-тудар айтырыгларны депутаттар боттарының контролюнга алган.

В. ОГАЙ,
СЭТА-ның корр.
Ленинград область.

КУБОК—№ 1 КПТУ-ДА

Хаакка маңнаарынга республиканың «Трудовые резервы» эки тура спорт ниитилелиниң команда болгаш хууда бирги чери дээш маргылдаазы «Тайга» станциязынга болуп эрткен. Аңаа Ак-Довуракты, Чадааныны, Балгазынны, Кызыл хоорайның № 4 болгаш № 1 көдээ профессионал-техниктиг училищелериниң шилиндек командалары киришкеннер.

Маргылдааның баштайгы хүнүнде оолдар 15 километрге, уруглар 8 километрге чарышканнар. Кызылдың № 1 көдээ профессионал-техниктиг училищезиниң сургуулу Олег Дамба 15 километрниң хаак оруун 52 минута 36 секундада эрткеш, бирги черже үнген. Ооң командада эштери Орлан Салчак, Сергей Сарыгбай олар ийиги, үшкү черлерни эзлээннер. Ол хаакчылар шупту бирги разрядтың нормаларындан бедик үени көргүскеннер.

Ийиги хүнүнде эстафета маргылдаазы болган. Ачыр-дачыр спортчу демиселдиг түүнелинде Кызылдың № 1 профессионал-техниктиг училищезиниң шилиндек командазы бирги черни алгаш, эрткен чылгы чемпион адын база катап бадытаан.

ЧУРУКТАРДА: 15 километрге чемпионнаан О. Дамба (үстүнде); маргылдааның ажыдышкынының үезинде.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

БАШТАЙГЫ КӨРҮЛДЕ

Хоорайның культура черлериниң бот-тывынгыр уран үүл көрүлдези «Геолог» Культура бажыңына болуп эрткен. Бо бир дугаар көрүлдеге 10 организация киришкен. Уран үүл училищезин, «Шын», «Тувинская правда», «Тываның аныяктары» солуннар редакциялары, радио, болгаш телевидение комитеди, типография, хоорайда уругларның музыка школазы көрүлдеге киришкеннер. Хоорайның культура албан черлериниң бот-тывынгыр уран үүл коллективтериниң аразында болуп эрткен бо баштайгы көрүлдени культура ажылдакчыларының профэвилелиниң хоорай комитеди организастап эрттирген. Түүнел концерт бөгүн кежээкиниң 7 шакта филармониядa болур.

телевидение

МАРТ 22-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05—«Харылаанар, горнистер!» 11.35—«Сылдыстар өскерлиг турар». Уран-чечен телефильм. 12.45—«Ынакшыл-биле силерге, Мария Биешу». Фильм-концерт. 13.45—Медээлер. 13.50—16.00—Чапсар. 16.00—Медээлер. 16.20 — «Сибирьде болгаш Ыраккы Чоон чүкте». Документалдыг фильмнер программазы. 17.10 — «Орус чугаа». 17.40 — Баскетбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. Хөрөөженнер. «Спартак» (Москва область) — «Динамо» (Москва). Электросталь хоорайдан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.10—Телемедээлер. 18.25—«КАП экраны». Дамчыдылга. 18.45—Киножурнал. 18.55 — «Социалистиг чарыштың хүн демдеглели». Дамчыдылга. 19.20—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.30—«Миллионнарның ленинчи университеди». «Перспективаны көрүп билир». «Амгы үе-чадада социалистиг чарыштың онзагай үүүлдериниң дугайында». 20.00 — «Хөглүг ноталар». 20.15 — «Бөгүн делегейде». 20.35 — «Черге шынчы чорук». Телеочерк. 21.05—Улустуң хөгжүм хөрөкселдериниң «Сказ» квартединиң концерти. 21.20 — «Даштыкы аалчылар Совет Эвилелиниң дугайында. 21.35—«Жан Кристоф». Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 4-кү сериязы. 22.30 — «Ye». Информастыг программа. 23.05 — «Симфониялыг улуг оркестриң шагы». 23.55 — 00.35 — «Чоон Казахстанның арыглары болгаш хөлдери». Документалдыг фильм. Төвгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.10—«Чечекте-ле, Башкирия!». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 19.00—«Ыпак шулуктеривис».

КЫЗЫЛДАН

19.30—20.25 — «Үүнү кылырыл?» Телешин. 3-кү сериязы.

агаар

Бөгүн республикага биче булуттаар, чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы 2 градус чылыгдан 3 градус соок болур.

Кызылдың агаарынга онаа өскерлиишкин болбас. Биче сырыныаар. Агаар дүне 15—17 градус соор, хүндүс 0—2 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН

Кино

МАРТ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ядыызының дугайында херечилел» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.50. «Үүгле ынакшыыр»» 15.30, 18.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Камгалал болгаш хылыш» 9.30, 11.15, 12.45, 14.40. «Динозавр дугайында легенда» 16.20, 21.00, «Клеопатра» (2 сериялыг) 18.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ынакшыл чайы» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Суг адаанын хаан черниң кадыны»» 10.00. «Огнискийниң полонези» 15.00. «Дүннер болгаш хүннер» 17.00, 20.00 шактарда.

ЧАРАЛАА

1979 чылдың апрель 1-ден эгелээш хөмүр-дашты талонга корешок бар турда, ай, хүнүн, бүдүрүлгенин адын салган болгаш хереглекчиниң тегерик таңмазын баскан контроль талон бар турда бээрин республиканың одаар үүүл садар талазы-биле конторазы республиканың бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының удуртукчуларынга дыңнадып тур.

Талонга корешокту азы контроль талонун көргүспээн, а ол ышкаш оларга реквизитти долдурбаан чолаачыларның машиналарын чүдүрбес.

Чолаачыларның ап турар хөмүр-дажының денизиин контроль талонга бижиир болгаш ону республика конторазының үш-булуннуг таңмазы-биле болгаш деңнелээр черниң диспетчери ат салып бүзүредир.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжа амыдыралы болгаш совет тургузуу кеңдистериниң 2-37-13, пропаганда кеңдизиниң 2-31-75, культура кеңдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый кеңдизиниң 2-21-47, үлетпүр кеңдизиниң 2-22-64, чагаа кеңдизиниң 2-41-27, информация кеңдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерия ның 2-12-45, солун келбейн баргада 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17048. Чагыг № 488.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садылының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00138.